

Jaarverslag 2002

Gemeenschapsonderwijs | jaarverslag 2002 |

Jaarverslag 2002

| Gemeenschapsonderwijs | **jaarverslag 2002** |

Kunst in het Gemeenschapsonderwijs

Dit jaarverslag bevat als illustraties werken van leerlingen, gemaakt in het kader van drie GeoArt-projecten tijdens het schooljaar 2001-2002.

Cartoons en karikaturen

Tijdens het project 'Cartoons en karikaturen' hebben de leerlingen kennis gemaakt met humor in de kunst. Ze kregen een tentoonstelling te zien met eenenzestig internationale cartoons en een aantal politieke karikaturen van Karl Meersman. Daarna gingen ze zelf aan de slag en bedachten humor in taal, muziek, beeld, media en poëzie.

Volgende scholen namen in 2001-2002 deel aan dit project: MS Boom, BS Malpertuis Ruddervoorde, MS Genk, KTA Heule, Ensorinstituut Oostende, KA Waregem, MS II Dendermonde, MS/BS Sint-Jans-Molenbeek, KTA II Diest en MS Hamme.

Andy Warhol, the American dream

Andy Warhol, de meester van de Popart, experimenteerde in zijn kunst met druktechnieken, media en wat de maatschappij hem te bieden had. Het project zette de leerlingen ertoe aan te experimenteren met Warhols kunst en na te denken over hun eigen omgeving en levenswijze in vergelijking met die van de kunstenaar.

Aan dit project namen in 2001-2002 MS/KTA Diksmuide, BS De Pijl Antwerpen, BS De Bij Liedekerke, MS Onze school Willebroek, MS Lommel, KA/MS Knokke-Heist en MS Oudenaarde deel.

Ik, James Ensor en ik

Voor 'Ik, James Ensor en ik' vormden veertig originele grafische kunstwerken van Ensor de basis van het project. Ensors stilleven, landschappen, portretten, karikaturen en maskers stimuleerden de creativiteit van de leerlingen. Ze gingen op zoek naar de modernistische kunstenaar in henzelf.

De deelnemende scholen waren in 2001-2002 BS Kouterbos Waasmunster, BS Reinpad Genk, BS De Wijze Eik Mariakerke, KA Essen Kalmthout, MS I Zuidlaan Dendermonde, BS De Vlaschaard Wevelgem en BS Vierklaver Temse.

GeoArt

GeoArt werd als vzw opgericht in 1989 en organiseert kunstprojecten in onze scholen. Met die vakoverschrijdende projecten wil men de kunstzin en de creativiteit van de leerlingen bevorderen. Bovendien wil de organisatie met deze projecten bijdragen tot de ontwikkeling van de persoonlijkheid van de leerlingen. Zo draagt zij op een originele manier bij tot de verwezenlijking van het Pedagogisch Project van het gemeenschapsonderwijs.

Woord vooraf	5
Onze missie	7
Onze visie, onze stellingen, onze standpunten	8
Gelijke onderwijskansen	8
Rondetafelconferentie leerplichtonderwijs	10
Verkiezingen Raad van het Gemeenschapsonderwijs, aanstelling afgevaardigd bestuurder	15
Deel 1: activiteiten	17
Centrale diensten ondersteunen het onderwijsveld	18
• Kwaliteitszorg	18
• Algemeen strategisch plan	19
• Pedagogisch	20
• ICT	29
Andere centrale diensten ter ondersteuning	30
• Pedagogische begeleidingsdienst	30
• Centrum voor nascholing	33
• Permanente ondersteuningscel voor de CLB's	35
Administratieve diensten in omvorming	38
Deel 2: cijfers en feiten	41
De positie van het gemeenschapsonderwijs in het onderwijslandschap	42
• Instellingen en leerlingen van het gemeenschapsonderwijs in 2002-2003	42
• Voltijds onderwijs	43
• Niet-voltijds onderwijs	47
• Internaten	49
Financiën	50
• Financiële ontwikkelingen in de onderwijsinstellingen	50
• Investerings in schoolgebouwen	53
• Administratieve diensten	54
• Jaarrekening 2001 van de scholengroepen	56
Infrastructuur	58
Klachtenmanagement	61
Deel 3: structuur van het Gemeenschapsonderwijs	67
Structuur van het Gemeenschapsonderwijs	68
Centrale Raad en Vast Bureau	70
Administratieve diensten	72
Andere diensten	74
De scholengroepen	75

Woord vooraf

Woord vooraf

Het jaar 2002 werd voor het Gemeenschapsonderwijs gekenmerkt door verandering. De organisatie werkte verder aan de herstructurering en reorganisatie van zijn diensten. Dit ging gepaard met veel intern en extern overleg.

Een eerste ankerpunt was de uitvoering van het Gelijkekansendecreet. Omdat dit decreet een belangrijke stap is in de richting van een actief toelatingsbeleid en de ondersteuning van kansarme leerlingen, zorgden onze diensten ervoor dat alle personen die dit gelijkheidsbeleid moeten waarmaken in de scholen voldoende informatie, ondersteuning en vorming kregen.

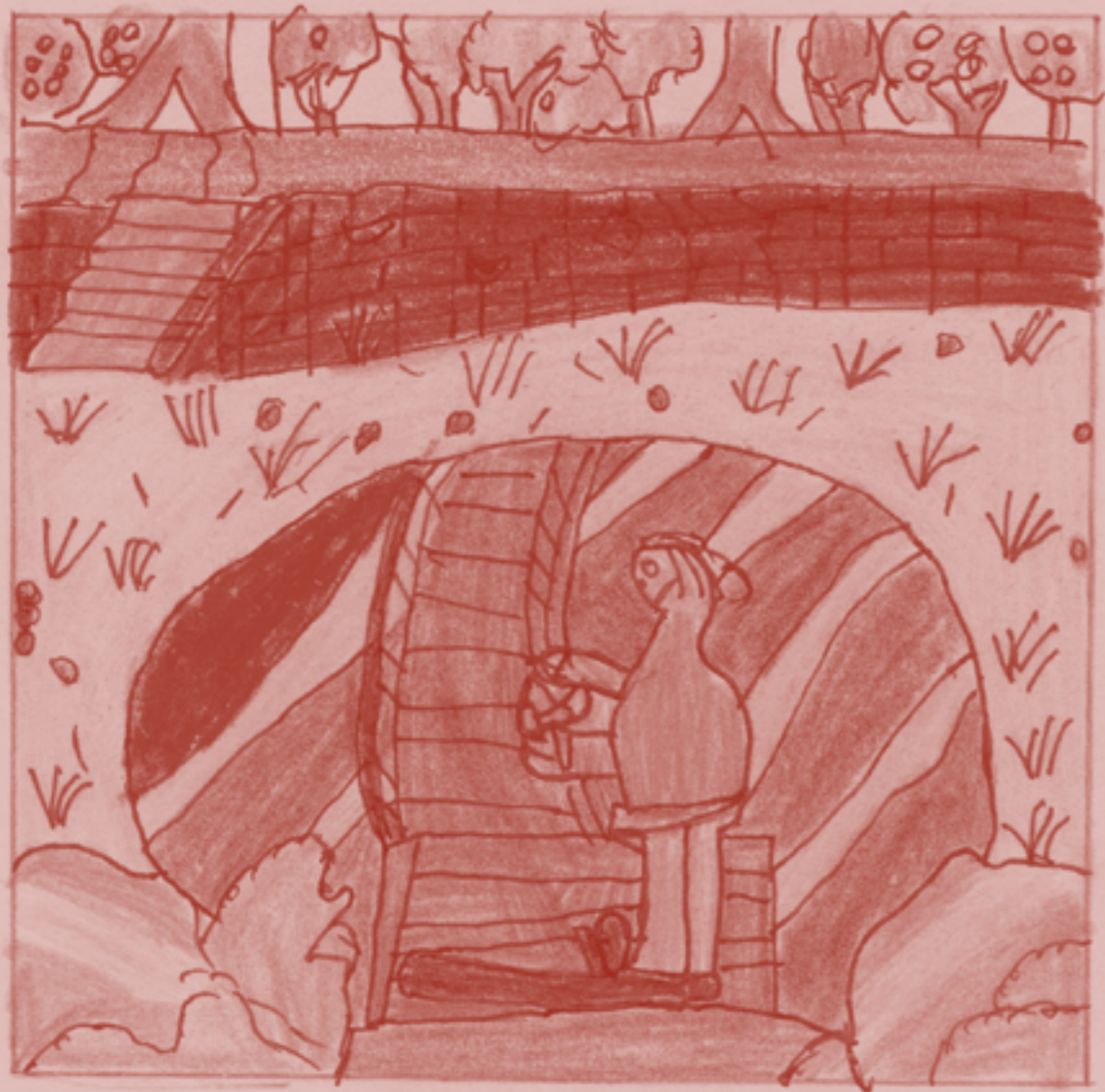
Bij de aanvang van 2002 startten ook de rondetafelgesprekken over leerplichtonderwijs. Om efficiënt te kunnen deelnemen aan deze gesprekken richtte het Gemeenschapsonderwijs een aantal informatiekkanalen op, om de verspreiding van de resultaten van de besprekingen vlot te laten verlopen. De vlotte informatiestroom leidde tot een bundeling van krachten en een nieuwe dynamiek. Omdat deze rondetafelconferentie zo belangrijk was, geven we een kort overzicht van de resultaten van de vijf werkgroepen.

Een andere pijler was de afronding van de laatste fase van het bijzonder decreet wat de interne reorganisatie van het Gemeenschapsonderwijs betreft. De vijftien leden van de Raad van het Gemeenschapsonderwijs werden verkozen en de procedure voor de aanstelling van de afgevaardigd bestuurder werd opgestart.

Vorig jaar werd ook hard gewerkt aan de 'Strategische beleidsnota', die in 2003 zou uitgroeien tot het Algemeen Strategisch Plan. Daarin werden de krijtlijnen vastgelegd waarop het beleid van het Gemeenschapsonderwijs de komende vijf jaar zal steunen. Alle geledingen werden bij de totstandkoming van dat plan betrokken. Ouders, leerkrachten, directies, bestuursorganen en de centrale administratie kregen inspraak in dit plan.

U merkt het, 2002 was een cruciaal maar ook hoopvol jaar voor de toekomst van het Gemeenschapsonderwijs. Met de verkiezing van de Raad en de totstandkoming van de Strategische Beleidsnota gaan we de toekomst als een slagkrachtige en dynamische organisatie tegemoet.

Jef Wellens
Waarnemend afgevaardigd bestuurder

| Onze missie |

Onze missie

De Vlaamse openbare Instelling 'Het Gemeenschapsonderwijs' is een strijdbare belangenverdediger van het gemeenschapsonderwijs, dat overal in Vlaanderen en Brussel een unieke plaats en functie heeft en waarvan de onderwijsdoelstellingen zijn uitgewerkt in het Pedagogisch Project van het Gemeenschapsonderwijs.

Dat project steunt uitdrukkelijk op het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en is bedoeld om mensen te vormen die:

- fundamenteel vertrouwen hebben in zichzelf en met openheid anderen kunnen benaderen, met erkenning van ieders eigenheid,
- een open geest hebben, zonder vooroordelen en met belangstelling en respect voor ieders mening,
- mondig zijn zodat ze hun ideeën voor de medemens helder en juist kunnen vertolken,
- getuigen van emotionele, esthetische en morele bewogenheid,
- intellectueel nieuwsgierig blijven, met een levenslange zin voor studie en vorming,
- oog hebben voor de sociale werkelijkheid en maatschappelijke ongelijkheden,
- de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen niet alleen als ideaal vooropstellen, maar zich ook inspannen om dat ideaal in de praktijk te verwezenlijken.

In al haar geledingen en op alle niveaus hanteert de organisatie zelf de waarden van het Pedagogisch Project van het Gemeenschapsonderwijs. Het gemeenschapsonderwijs staat open voor iedereen die een bijdrage wil leveren. Het streeft een optimale samenwerking na met ouders, leerlingen, andere scholen, scholengroepen en netten, en sociale, culturele en economische kringen.

Binnen het gemeenschapsonderwijs, waarvan de missie hierboven is samengevat, speelt de administratie van Het Gemeenschapsonderwijs een ondersteunende rol. Ze wil een lerende organisatie zijn die zichzelf permanent vernieuwt en zichzelf voortdurend evalueert in het licht van de eigen doelstellingen en de gelegde klemtonen. Ze streeft ernaar om doelgericht veranderingstrajecten uit te tekenen en wil een ondernemende, klantvriendelijke en effectieve administratie zijn. Ze biedt lokaal, regionaal en centraal professionele ondersteuning, gespecialiseerde diensten en informatie op een eenvoudige, duidelijke manier, mede via informatietechnologie. Ze inspireert, mobiliseert en coördineert de inspanningen van al wie bij ons onderwijs betrokken is met maximale inspraak.

Op het vlak van het *Beleid Gelijke Onderwijskansen* kan het Gemeenschapsonderwijs terugblikken op belangrijke realisaties. Onze visie vinden we duidelijk terug in zowel het *Decreet gelijke onderwijskansen-I* als in de verschillende *synthesenota's* van de *Rondetafelconferentie over het leerplichtonderwijs (RTCO)*.

Gelijke onderwijskansen

De aanzet tot een nieuw geïntegreerd beleid voor gelijke onderwijskansen werd gegeven door een visietekst van Vlaams minister van Onderwijs, Marleen Vanderpoorten. De besprekingen waren niet gemakkelijk, maar we kunnen meer dan tevreden zijn over het resultaat. Onze centrale onderhandelaars hebben steeds het accent gelegd op de waarde van actieve toelating en actieve ondersteuning van kansarme leerlingen. En dit door alle scholen, zonder onderscheid. Ze verdedigden ook de multiculturele school als de enige school van de toekomst en onderstreepten de noodzaak van breder maatschappelijk overleg en betrokkenheid, die concreet terug te vinden zijn in de nieuwe lokale overlegplatformen (LOP's). Verder benadrukten ze de waarden van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) in pedagogische projecten en schoolreglementen.

Doorstroming van het nieuwe beleid

De centrale geledingen van het Gemeenschapsonderwijs hebben de ondersteuning van het nieuwe beleid voor gelijke onderwijskansen naar het mesoniveau en lokale niveau proactief aangepakt. Eerst werden de algemeen directeurs geïnformeerd en gesensibiliseerd. Daarna kwamen er infosessies per scholengroep voor algemeen directeurs, schooldirecties en CLB-mandaathouders. Gaandeweg groeide ook een structurele samenwerking tussen de centrale administratieve diensten, de Pedagogische begeleidingsdienst, het Centrum voor Nascholing, de Permanente Ondersteuningscel en het CLB, met vaste afspraken. Die structurele samenwerking is niet alleen belangrijk voor de bundeling van krachten binnen de centrale diensten, maar is ook noodzakelijk voor een efficiënte serviceverlening aan scholen, scholengroepen en CLB's. Vanaf september 2002 zette de Pedagogische begeleidingsdienst van het Gemeenschapsonderwijs info- en intervisiedagen op voor leerkrachten, zorgcoördinatoren en begeleidende CLB-teams. De sector Kansengelijkheid en Participatie spitste zich toe op de thematiek van de LOP's en het toelatingsbeleid. Aan de betrokken scholengroepen werd gevraagd ankerfiguren voor te stellen, die liefst zetelden in het dagelijks bestuur van een LOP en feedback konden geven binnen de eigen scholengroep. In de loop van 2002 startte de centrale ondersteuning en vorming van deze mensen. In de centrale adviescommissies, waarin de drie niveaus van het gemeenschapsonderwijs samen overleggen, kwam de uitvoering van het gelijkheidsbeleid regelmatig aan bod. Vooral in de commissie Algemeen Pedagogisch Beleid, maar uiteraard ook in de commissies Basisonderwijs en Secundair onderwijs.

Inbreng in de VLOR

In de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) is er in 2002 op uitdrukkelijke vraag van het Gemeenschapsonderwijs gewerkt aan een nieuwe en verruimde engagementsverklaring over gelijke kansen, ter vervanging van de gemeenschappelijke non-discriminatieverklaring van 1993. Deze engagementsverklaring werd begin 2003 gefinaliseerd. Een dergelijke verklaring van de koepels, van inrichtende machten en aanverwante partners is niet evident en bleek een moeizaam proces. Maar het is en blijft de overtuiging van het gemeenschapsonderwijs dat er, naast de decretale bepalingen, nood is aan een gezamenlijke en volgehouden inzet van alle educatieve en sociale actoren. Een decreet alleen biedt immers onvoldoende garantie voor het ontstaan van een breder maatschappelijk draagvlak. Voor het engagement van minister Marleen Vanderpoorten hebben we een grote waardering. Zij zette het licht op groen voor het degelijk uitbouwen van in totaal 70 lokale overlegplatformen met deskundige ondersteuning en vergoeding van de voorzitters.

Participatie

Nog een mooi bewijs van het belang dat wij hechten aan de waarden uit ons pedagogisch project zijn de initiatieven voor de participatie van leerlingen, ouders en leerkrachten. Via de principes achter het begrip 'participatie' kom je immers weer uit bij gelijke onderwijskansen. Het GO organiseerde in april 2002 zijn eerste congres over kinderrechten en leerlingenparticipatie, met groot succes en met medewerking van het kinderrechtencommissariaat, het steunpunt leerlingenparticipatie en de Vlaamse scholierenkoepel. In het najaar werd onder de naam 'Participatie GO!' een wedstrijd georganiseerd waarin scholen van ons net, die uitblinken op het vlak van participatie, in het zonnetje werden gezet als goede praktijkvoorbeelden. De oogst was zo indrukwekkend dat een aantal inspirerende verhalen op de website werden geplaatst. En ons initiatief kende navolging. De minister van Onderwijs en Vorming organiseerde eind 2002 een netoverschrijdende participatiewedstrijd. Daar bewezen we onze voortrekkersrol. Meer dan 25 % van de laureaten waren scholen van het gemeenschapsonderwijs.

*Basisschool De Oogappel en
KTA II Groenkouter winnen
Participatie GO! 2002*

De eerste editie van de wedstrijd Participatie GO! van het gemeenschapsonderwijs werd gewonnen door leefschole De Oogappel uit Gent in de categorie basisonderwijs en KTA II Groenkouter uit Sint-Amandsberg in de categorie secundair onderwijs. Zij wonnen elk 3700 euro.

De Oogappel kreeg de hoofdprijs voor het initiatief om met de hulp van de ouders een auditorium te bouwen om de werking van het maandelijks forum (waarop alle leerlingen, ouders, directie en leerkrachten samenkwamen) te verbeteren.

KTA II Groenkouter won met het project 'leerlingenfestival'. Tijdens het leerlingenfestival van 29 april schoolden de leerlingen hun ouders en leerkrachten bij in hun eigen cultuur en leefwereld. Leerlingen uit alle onderwijsvormen (ASO, TSO, BSO en deeltijds onderwijs), ouders, leerkrachten en directie werkten mee aan de voorbereiding. Een knappe prestatie voor een multiculturele school met meer dan 26 nationaliteiten!

Aanmoedigingsprijzen gingen naar basisschool De Buurt in Brussel, de basisschool voor buitengewoon onderwijs De Balderschool in Berlaar, KA Boom, KA Leuven, KTA Mol en KA Gent.

Europees Jeugdparlement in KA Assebroek

In mei 2002 vervulde het KA Assebroek de rol van gastheer voor het Europees Jeugdparlement. Naast twaalf andere Vlaamse scholen leverde de school zes afgevaardigden uit het vierde jaar secundair onderwijs. Zij namen deel aan het simulatiespel, waarbij de leerlingen in de huid mogen kruipen van Europese parlementairen. Al doende leren ze hoe het Europees Parlement functioneert en hoe ze hun standpunten moeten verdedigen.

Naast de Vlaamse deden ook twaalf Noord-Brabantse (NL) scholen mee. De 144 leerlingen werden in twaalf commissies ingedeeld, voorgezeten door twaalf commissievoorzitters. Bovendien versloegen tien leerlingen-journalisten het hele gebeuren. Dertig leerders begeleidden de jongeren. Aan heel deze organisatie namen alles samen dus zo'n tweehonderd personen deel.

Rondetafelconferentie leerplichtonderwijs

Op initiatief van de Vlaamse minister-president Patrick Dewael startte op 22 februari 2002 de 'Rondetafelconferentie Leerplichtonderwijs'. Aan deze rondetafelconferentie namen zes democratische partijen en 44 organisaties deel, waaronder de verschillende onderwijsactoren en -experten, SERV, vakbonden, VEV, Unizo, Gezinsbond, Voorangsbeleid Brussel vzw, Vlaams Forum Armoedebestrijding, het Kinderrechtencommissariaat en het Forum van etnisch-culturele minderheden. De besprekingen werden vervolgens gevoerd in vijf werkgroepen, met telkens een vertegenwoordiger van een andere politieke partij als voorzitter. Ze behandelden de volgende thema's: Financiering van het onderwijs (Agalev), Gelijke kansen voor allen (VLD), Kwaliteitsonderwijs voor allen (SP.A), Onderwijspersoneel (Spirit en N-VA) en Vrijheid van onderwijs (CD&V). Meer informatie omtrent de samenstelling, het verloop en de resultaten van de rondetafelconferentie vindt u op <http://www.ond.vlaanderen.be/rondetafel>.

Onze aanpak

Naast de inrichtende macht van het Gemeenschapsonderwijs namen ook andere geledingen van het gemeenschapsonderwijs deel aan de rondetafelconferentie, namelijk: de Pedagogische begeleidingsdienst, de oudervereniging Rogo (Raad voor ouders van het gemeenschapsonderwijs), de directeursverenigingen Virbo (Vereniging directies basisonderwijs van het gemeenschapsonderwijs), Atheneum (Vereniging van directeurs en onderdirecteurs van het officieel secundair onderwijs), Vigom (Vereniging instellingshoofden gemeenschapsonderwijs middenscholen), Dibuo (Vereniging directies buitengewoon basisonderwijs gemeenschapsonderwijs) en Vedibuso (Vereniging directies buitengewoon secundair onderwijs gemeenschapsonderwijs).

Om zoveel mogelijk gewicht in de schaal te kunnen werpen tijdens de werkgroepbesprekingen pleegden die geledingen regelmatig intern overleg. Ook de onderwijsvakbonden (ACOD, VSOA en COC) werden op deze overlegvergaderingen uitgenodigd.

Er vonden niet alleen voorbereidende coördinatievergaderingen plaats per thematische werkgroep, maar ook overkoepelende coördinatievergaderingen over de werkgroepen heen. Tijdens deze opvolgings- en afstemmingsvergaderingen werden de resultaten van de tussentijdse werkgroepverslagen kritisch gevolgd en werd de volgende zitting inhoudelijk voorbereid.

Ter ondersteuning werd een 'RTCGO-website' gecreëerd, waarop de interne standpunten en verslagen konden worden geraadpleegd. De site werd ook als intern discussieforum gebruikt met het oog op de ontwikkeling van een gemeenschappelijk standpunt.

Een belangrijk inhoudelijk houvast voor het gemeenschapsonderwijs vormde het zogenaamd memorandum, de nota 'Rondetafelconferentie - diverse standpunten van het Gemeenschapsonderwijs'. Die nota kan worden geraadpleegd op www.rago.be via de rubriek Standpunten.

Financiering

In de aanloop naar de rondetafelconferentie bleef het Gemeenschapsonderwijs zich verder verzetten tegen de kwantificeringsstudie inzake de 'objectieve verschillen' als basis voor een herziening van de financiering van het onderwijs. De bezwaren van het Gemeenschapsonderwijs tegen deze onwetenschappelijke studie werden al uitvoerig beschreven in ons vorig jaarverslag. Begin 2002 bevestigden verschillende academici trouwens nog onze negatieve evaluatie. Zo verscheen op 23 maart 2002 een fundamentele kritiek op de kwantificeringsstudie van de hand van professor Marc Despontin (VUB) in een Vlaams kwaliteitsdagblad. Die kritiek kan men nalezen op onze website (bibliotheek/nieuwsinventaris).

De besprekingen rond de financiering van het onderwijs verliepen moeilijk en eigenlijk kon er slechts op één punt een consensus worden bereikt, namelijk dat er naar bijkomende middelen moet worden gezocht om de steeds zwaardere kosten voor infrastructuur, kosteloosheid van onderwijs en verplichtingen inzake veiligheid en milieu... te kunnen opvangen. Alleen zo zal men de kwaliteit van het onderwijs kunnen vrijwaren.

In een notendop enkele van onze standpunten tijdens de conferentie:

- op het vlak van omkadering en werkingsmiddelen verwierpen wij het voorstel tot volledige linearisering. Wel willen wij meedenken in een scenario van een basisfinanciering, aangevuld met een financiering van elementen als de aandacht voor leerling- en schoolgebonden kenmerken, vrije keuze, kansarmoede, enz;
- voor wat betreft de schaalvoordelen moet de samenwerking via scholengemeenschappen en scholengroepen verder worden uitgewerkt, zonder bijkomende bureaucratie te creëren;
- samenwerking met het bedrijfsleven kan best per sector en regionaal gebeuren om versnippering van de middelen tegen te gaan;
- het investeringsbudget volstaat niet om de verhoogde bouwkosten (door technologische en onderwijskundige ontwikkelingen) op te vangen. Er is dringend nood aan een bijkomende financiële injectie. Om het bestaand patrimonium en de beschikbare middelen zo economisch mogelijk aan te wenden, stelt het GO voor een netonafhankelijk patrimoniumvennootschap op het niveau van de Vlaamse Gemeenschap op te richten;
- omtrent de kosteloosheid werd de idee geopperd van de 'maximale factuur'. Ons basisprincipe blijft echter dat de centrale overheid het grondwettelijk principe van kosteloos onderwijs ook in de praktijk waar moet maken.

Internationaal Verdrag inzake Rechten van het Kind inspireert ons Pedagogisch Project

20 november 2003 stond in het teken van de dertiende verjaardag van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK). Maar voor het gemeenschapsonderwijs staan kinderen en hun rechten elke dag centraal. Het verdrag vormt immers de belangrijkste inspiratiebron voor ons pedagogisch project. Samengevat stelt het verdrag dat het onderwijs de zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind moet stimuleren. Verder verwacht het IVRK dat het onderwijs meewerkt om het kind volgende attitudes bij te brengen: eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden; eerbied voor zijn ouders, voor de eigen cultuur, taal en waarden en voor andere beschavingen; eerbied voor het milieu en de aanvaarding van de gelijkheid tussen man en vrouw. Ten slotte verwacht het verdrag dat het onderwijs het kind voorbereidt op een verantwoord leven in een vrije samenleving, in een geest van begrip, vrede, verdraagzaamheid en vriendschap tussen alle volkeren. Van dat ambitieuze plan moet nog veel worden gerealiseerd, ook in Vlaanderen. Een belangrijke valkuil op de weg naar realisatie is het suprematiebeeld in onze samenleving, en dus ook in het onderwijs. Suprematie van intellectuele vermogens boven andere vaardigheden leidt tot een tekort aan technisch geschoolde werklui. We moeten ook af van de suprematie van zogenaamde elitescholen en van de suprematie van ons westers denken in een multiculturele samenleving. Als we alle kinderen gelijke kansen willen geven, moeten we afstappen van dit suprematiedenken dat alleen leidt tot segregatie op alle niveaus. Als onderwijs hebben we integendeel de plicht mee te bouwen aan integratie. En dat kan alleen door elk kind te aanvaarden zoals het is, met zijn cultuur, zijn achtergrond en zijn mogelijkheden. We moeten dan ook aanvaarden dat we voor sommige kinderen meer inspanningen moeten leveren dan voor anderen.

Gelijke onderwijskansen

De visie van het gemeenschapsonderwijs werd praktisch volledig opgenomen in de RTCO-eindnota 'Gelijke kansen voor allen'. In de werkgroep verdeelde het gemeenschapsonderwijs succesvol waarden als de gemeenschappelijke maatschappelijke opdracht van alle onderwijsverstrekkers, de acceptatieplicht voor alle scholen, de niet-lineaire financiering en het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind als uitgangspunt voor het onderwijs.

Kwaliteitsonderwijs voor allen

In deze werkgroep heeft het gemeenschapsonderwijs zich in de eerste plaats laten leiden door het eigen pedagogisch project. Onze interventies zijn duidelijk in het eindrapport terug te vinden.

Enkele voorbeelden:

- de discussie over de kwaliteitsverschillen tussen de netten is zinloos;
- onderwijs is meer dan kennisoverdracht. Persoonlijkheidsvorming en waardegerichte opvoeding moeten centraal staan. Er moet aandacht zijn voor de eigenheid van elk kind en voor het milderen of wegwerken van milieuachterstanden of handicaps door aangepaste hulpverlening;
- kwaliteit van onderwijs kan men niet louter definiëren in termen van cognitieve prestaties en geslaagde uitstroom. Kwaliteitsvol onderwijs betekent wel het maximaliseren van de leerwinst van iedere leerling;
- scholen moeten 'effectief' zijn door die maximale leerwinst na te streven. Organisatie, aangeboden curriculum, nascholing, selectie van personeel, onderwijskundig leiderschap, teamwerking en samenwerkingsverbanden vormen hulpmiddelen, evenals de ontwikkeling en het gebruik van goede meetinstrumenten voor de leerwinst;
- een effectief en efficiënt kwaliteitssysteem is primordiaal. Zelfevaluatie is daarbij een belangrijk hulpinstrument;
- de decreetgever mag nagaan of een school haar maatschappelijke opdracht waarmaakt. De kwaliteitscontrole moet gebaseerd zijn op objectieve en meetbare aspecten.

Onderwijspersoneel

Deze werkgroep behandelde drie thema's: de directie als stuwende kracht, de leerkracht als professional en de context van de levenskrachtige school. Verschillende onderdelen van onze teksten vinden we bijna letterlijk terug in het eindrapport.

Over de directeur

- de werkgroep sprak zich niet uit over het idee of de overheid zelf zou moeten instaan voor de vooropleiding van directeurs. Volgens het gemeenschapsonderwijs moet die vooropleiding door de inrichtende macht verzorgd worden, omdat ze moet uitgaan van het eigen pedagogisch project;
- onder invloed van het gemeenschapsonderwijs werd niet resoluut gekozen voor de mandaatregeling voor het directieambt. Een problematiek die regelmatig opdook was de verrekening van de mandaatsvergoedingen in het pensioen;
- het idee van loondifferentiatie naargelang het gewicht van de school werd verworpen. Het aanbieden van bijkomend pedagogisch comfort en begeleiding vormt een alternatief;
- in vergelijking met andere netten is de beleidsruimte voor de directeurs in het gemeenschapsonderwijs groot genoeg. Directeurs in het gemeenschapsonderwijs zijn immers decretaal 'beleidsorganen' en maken verder deel uit van een belangrijk beleidsorgaan op mesoniveau, het college van directeurs;
- onder invloed van het gemeenschapsonderwijs pleitte de werkgroep voor een vereenvoudiging van de regelgeving, een harmonisatie van de rechtspositieregelingen en het aanreiken van een modern instrumentarium voor personeelsbeleid. Dit om de positie van de directies te verbeteren.

Over de leraar

Het gemeenschapsonderwijs beïnvloedde de werkgroep via voorstellen over de lerarenopleiding (vakoverschrijding, zelfstandige stages, zelfevaluatie en permanent leren). Ook onze ideeën over het invoeren van het mentorschap, nascholing, maatschappelijke waardering van het lerarenambt, loopbaanplanning en verloning zijn in het eindrapport opgenomen.

Over de scholen

Het gemeenschapsonderwijs verklaarde zich akkoord met schaalvergroting op beleids- en administratief vlak, met de scholengroep als ankerpunt. We stelden dat de levenskracht van een school niet automatisch verbonden is met het aantal leerlingen, maar wel met de geboden kwaliteit. Daardoor heeft de werkgroep geen minimumcijfer bepaald voor levenskrachtige basischolen. Ook onze bekommernis om de uitbouw van een middenkader is terug te vinden in het eindrapport.

We konden ook vaststellen dat het gemeenschapsonderwijs op het vlak van participatie een voorsprong heeft op de andere netten.

Een aantal ideeën van de werkgroep werden ondertussen omgezet in ontwerpen van decreet (o.m. participatiedecreet, decreet onderwijslandschap basisonderwijs, ...).

Verder heeft de Vlaamse regering beslist dat een politieke werkgroep de onderwerpen van de werkgroep verder zal behandelen.

Vrijheid van onderwijs

Ook op dit vlak konden wij onze mening en standpunten doordrukken:

- de werkgroep aanvaardde bijvoorbeeld onze aanbeveling dat zowel in het officieel onderwijs als in het niet-confessioneel gesubsidieerd vrij onderwijs een nieuw, niet-geëngageerd levensbeschouwelijk vak zou worden geïntroduceerd, naast zedenleer en de erkende godsdiensten. Het nieuwe vak moet een alternatief bieden voor de vrijstellingen, beantwoorden aan een toenemende maatschappelijke nood en de keuzemogelijkheden verruimen. De uitwerking van het vak is gestart in een Vlor-werkgroep.
- met succes verdedigden we de waarde van het open of horizontaal pluralisme, naast het zgn. verticaal of zuilenpluralisme.

Ons pleidooi voor netoverschrijdende samenwerking heeft in het eindrapport geleid tot:

- de aanbeveling dat de overheid de reglementaire hinderpalen voor zo'n samenwerking zou wegwerken;
- de aanbeveling dat zeldzame en dure studierichtingen eventueel via netoverschrijdende samenwerking zouden worden georganiseerd;
- de suggestie dat het aanbod van het officieel onderwijs anders zou kunnen worden georganiseerd, namelijk in een netwerk van open pluralistische scholen.

Onze aandacht voor sociaal-economische noden en gelijke (onderwijs)kansen heeft in de conferentie over onderwijs geleid tot:

- de vaststelling dat ouders en leerlingen niet altijd over een echte vrije keuze beschikken omdat tal van factoren, vooral van sociaal-economische aard, dit verhinderen;
- de aanvaarding van het feit dat er geen fundamentele bezwaren zijn tegen de regeling van inschrijvingsrecht en acceptatieplicht, zoals uitgewerkt in het *Ontwerpdecreet betreffende de gelijke onderwijskansen I*;
- de opname van onze standpunten i.v.m. kosteloosheid in een bijlage.

We zijn er ook in geslaagd onze uitgesproken ideeën rond participatie door te drukken.

De werkgroep aanvaardde meer bepaald dat actieve participatie een belangrijke maatschappelijke doelstelling van het onderwijs is, dat inspraak moet gegarandeerd worden, dat het informatierecht een informatieplicht moet worden en dat voor dat pakket vorming noodzakelijk is. Hetzelfde geldt voor de erkenning van het belang van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Verkiezingen Raad van het Gemeenschapsonderwijs, aanstelling afgevaardigd bestuurder

Met de verkiezing van de Raad van het Gemeenschapsonderwijs werd een van de laatste stappen gezet van de structuurhervorming zoals bepaald in het bijzonder decreet betreffende het gemeenschapsonderwijs van 14 juli 1998.

In de voorgaande fasen werden de colleges van directeurs, de scholengroepen en scholengemeenschappen opgericht (1999). Het jaar daarop werden de lokale raden vervangen door voorlopige raden van bestuur en voorlopige algemene vergaderingen. De nieuwe financiële toezichtsregeling op de scholengroepen trad in werking, de PMS-centra werden CLB's (Centra voor leerlingenbegeleiding) en ondergebracht bij de scholengroepen. In 2001 werden de schoolraden verkozen en samengesteld.

In 2002 werden binnen elke scholengroep de definitieve algemene vergaderingen en de raden van bestuur samengesteld, die vanaf 1 april 2002 hun bevoegdheden opnamen. De algemeen directeurs van de scholengroepen moeten trouwens door de raad van bestuur worden benoemd.

Raad van het Gemeenschapsonderwijs

In oktober-november van 2002 werden de leden verkozen van de nieuwe Raad van het Gemeenschapsonderwijs. De installatie volgde op 3 januari 2003.

De Raad is samengesteld uit vier geledingen:

- vijf leden, rechtstreeks verkozen door een kiescollege dat bestaat uit door de ouders verkozen leden van de schoolraden en de gecoöpteerde leden van de schoolraden;
- vijf leden, verkozen door een kiescollege dat bestaat uit de directeurs en de door het personeel verkozen leden van de schoolraden;
- drie leden die worden aangeduid door de Vlaamse universiteiten met een pedagogische faculteit, op voordracht van de faculteiten pedagogie, economie en rechten van deze universiteiten;
- twee leden die gezamenlijk worden aangeduid door de Vlaamse autonome hogescholen.

Leden rechtstreeks verkozen door de eerste geleding:

Martine Germeaux-Lauwers, Ludo Abicht, Noël Devos, Paul De Knop, Danny Jamart.

Leden rechtstreeks verkozen door de tweede geleding:

George Vansweevelt, François Van Gheem, Fredy Degrendel, Filip Giraldo, Sofie Christiaens.

Leden aangeduid door de Vlaamse universiteiten:

Karine Verschuere, Geert De Soete, Rudolf De Smet.

Leden aangeduid door de Vlaamse autonome hogescholen:

Martine Doumen, Roland Vermeesch.

Aanstelling afgevaardigd bestuurder

In de loop van 2002 startte de procedure die zou leiden tot de aanstelling van de afgevaardigd bestuurder. Uiteindelijk werden tweeëndertig kandidaturen ingediend. Op basis van een vergelijking tussen de ingediende kandidaturen met de profielvereisten, werden zesentwintig kandidaten geweerd. De zes overblijvenden werden onderworpen aan een assessmentproef. Op basis daarvan werden drie kandidaten geschikt bevonden.

De minister van Onderwijs en Vorming maakte de kandidaturen over aan de Raad van het Gemeenschapsonderwijs. Tijdens zijn zitting van 18 januari 2003 hoorde de Raad de drie kandidaten en duidde na bespreking Peter Steenhaut aan als afgevaardigd bestuurder.

Deel 1: activiteiten

activiteiten

De centrale diensten van het Gemeenschapsonderwijs hebben het afgelopen jaar intern overleg gepleegd over hun rol in het hertekende onderwijslandschap. De conclusies werden vastgelegd in een kerntakennota.

Kwaliteitszorg

Modulaire opleidingen bereiden voor op proeven voor selectie- en bevorderingsambten

Het decreet 'rechtspositie voor de personeelsleden van het gemeenschapsonderwijs' (DRP) bepaalt dat de personeelsleden voor alle selectie- en bevorderingsambten een bekwaamheidsattest moeten bezitten, vooraleer ze worden toegelaten tot de proeftijd die aan de vaste benoeming voorafgaat.

De Raad van het Gemeenschapsonderwijs organiseert die proef.

Om de kandidaten maximale slaagkansen te bieden werd in 2002 in eigen beheer een modulaire vorming ontwikkeld. Zo kunnen de kandidaten op eigen ritme naar het attest toewerken. Door te werken met vormingsmodules die bijvoorbeeld voor alle directieambten gemeenschappelijk zijn, en daarnaast specifieke modules te voorzien voor het ambt waarvoor men een bekwaamheidsattest wil behalen, kan men via een systeem van vrijstellingen vrij vlot een bijkomend bekwaamheidsattest halen. Elke module moet wel

worden beschouwd als een entiteit op zich, met minstens één moment van evaluatie. In de loop van 2002 werden volgens dit concept de proeven voor de ambten van directeur/adjunct-directeur georganiseerd.

In totaal werden 153 bekwaamheidsattesten voor dat ambt uitgereikt. In het najaar startte volgens hetzelfde concept ook de voorbereiding van de opleidingen en proeven voor de overige selectie- en bevorderingsambten.

Voor het bevorderingsambt van pedagogisch adviseur werd een specifiek concept ontwikkeld.

Het Gemeenschapsonderwijs binnenstebuiten

Op 16 oktober 2002 organiseerde het Gemeenschapsonderwijs een rondleiding voor nieuwe directeurs in de diensten van de centrale administratie.

De bedoeling hiervan was om hen te informeren over de werking van de verschillende afdelingen. Daarnaast kon elke deelnemer kennismaken met de medewerkers en de collega-directeurs.

Het algemeen strategisch plan

Via reflectie naar strategische beleidsnota

Op 26 maart 2003 keurde de Raad van het Gemeenschapsonderwijs de '**strategische beleidsnota 2003 - 2007**' goed. Uiteraard werd in 2002 sterk gewerkt aan deze nota, waarop het beleid van het Gemeenschapsonderwijs de komende vijf jaar zal steunen. In het voorjaar startten de centrale administratieve diensten met een strategische planning voor het gemeenschapsonderwijs als net. Het was de bedoeling de krijtlijnen van het beleid vast te leggen en een beleidsinstrument te ontwikkelen. Uiteraard werden alle geledingen van het gemeenschapsonderwijs daarbij nauw betrokken. Om tot een planningsnota te komen stelde men een *reflectiegroep* samen. Daarin zaten ouders, leerkrachten en directies uit de verschillende onderwijsniveaus, algemeen directeurs, pedagogisch begeleiders en vertegenwoordigers van de centrale administratieve diensten. Bovendien werd een *stuurgroep* samengesteld, met vertegenwoordigers van de verschillende bestuursorganen. De reflectiegroep bracht ideeën aan via workshops. De stuurgroep stond in voor het vervolgtraject van de werkzaamheden van de reflectiegroep. Beide groepen werden begeleid door het extern consultancybureau KPMG.

Van strategische beleidsnota naar algemeen strategisch plan

De beleidsnota wil een krachtig instrument voor kwaliteitszorg vormen, de eenheid van het net versterken en de betrokkenheid van alle medewerkers verhogen. Die nota vormt de basis en het stramien voor strategische plannen of beleidsplannen van de afzonderlijke scholengroepen, de instellingen en de administratieve diensten van het Gemeenschapsonderwijs. Al die initiatieven samen vormen het **algemeen strategisch plan**.

Gemeenschapsonderwijs op het wetenschapsfeest

Met zeven secundaire scholen nam het gemeenschapsonderwijs deel aan het wetenschapsfeest van 19 en 20 oktober 2002 te Gent. Op een grote informatieve stand konden de bezoekers interactief kennismaken met diverse facetten van de wetenschap.

De leerlingen van het KA Leuven en het KTA De Lindelei van Gent demonstreerden zelf ontworpen robottoepassingen. De bezoekers konden via het internet een robotauto besturen. Mensen die het 'appelspel' wilden uitproberen van het KTA Tuinbouwschool Melle konden verschillende teeltmethoden tegenover elkaar afwegen.

Het KA Beveren had een spel ontwikkeld rond de bananen- en cassaveteelt in Oeganda, met aandacht voor de invloed van nieuwe landbouwtechnieken. De bezoekers konden ook Peruaanse aardappelgerechten bereiden en proeven met leerlingen uit het KA Mariakerke.

Uiteraard was er op het wetenschapsfeest ook ruimte voor experimenten. Bij het KA Asse kon men de geluidsterkte in decibels meten en bij de Middenschool Bree zijn kans op diabetes laten testen.

Prijs voor Wetenschappen 'Dirk Frimout' 2002

Sien Sweeck en Gwen Van Dale van de zesde Wetenschappen-Wiskunde van het Koninklijk Lyceum Gent wonnen de Prijs voor Wetenschappen 'Dirk Frimout' 2002.

In hun werk maakten ze een vergelijking van verschillende tandpasta's. De jury prees de originaliteit van het onderwerp, het experimentele karakter, de verantwoordelijke relatie tussen doelstellingen en resultaten en het adequaat gebruik van ICT. De winnaars kregen een bedrag van 3220 euro. Daarvan gaat 1220 euro cash naar henzelf. Het resterende bedrag mag worden besteed aan uitrusting en leermiddelen voor het vak of een didactische uitstap voor de klas. De coachende leerkracht, Sven Dobbelaere, won een reis voor twee personen naar het Cité de Sciences in Parijs.

De Dirk Frimoutprijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een leerling of een groep leerlingen die onder leiding van de leerkracht het meest verdienstelijke werk indienen over een onderwerp uit de fysica, chemie of biologie. Daarmee wil men adequaat en modern wetenschappelijk onderzoek stimuleren in het secundair onderwijs en interesse wekken in de exacte wetenschappen en het wetenschappelijk onderzoek.

Pedagogisch

Algemeen

Nieuw vak: levensbeschouwelijke oriëntatie

Het Gemeenschapsonderwijs is actief betrokken bij de ontwikkeling van een nieuw levensbeschouwelijk vak voor het officieel onderwijs: 'levensbeschouwelijke oriëntatie' (LbO). Dat gebeurt in de werkgroep 'Cultuurbeschouwing' van de Vlor. Het gaat om een pluralistisch opgevat vak, dat beantwoordt aan een groeiende maatschappelijke behoefte en ook bedoeld is als alternatief voor die leerlingen en ouders die niet wensen te kiezen voor een geëngageerd vak als de godsdienstvakkens en de niet-confessionele zedenleer. Op die manier wordt ook iets gedaan aan het steeds maar groeiend aantal aanvragen voor vrijstelling voor de levensbeschouwelijke vakken.

Wetenschappelijk onderzoek

Het Gemeenschapsonderwijs geeft de scholen informatie en advies over wetenschappelijke onderzoeksprojecten rond een brede waaier van onderwijsthema's zoals leerlingenbegeleiding, lokale autonomie, kwaliteitszorg, nascholing, nieuwe technologieën, financiering en gelijke kansen.

De scholen krijgen vaak aanvragen om mee te werken aan dergelijke onderzoeksprojecten. De resultaten vormen mee de basis voor vernieuwingen die het Gemeenschapsonderwijs ondersteunt. Bovendien vragen onderzoekers aan de centrale diensten geregeld hun project bij de gemeenschapsscholen en CLB's aan te bevelen.

In 2002 heeft het Gemeenschapsonderwijs meegewerkt aan alle zogenaamde OBPWO-onderzoeken (in opdracht van de minister van Onderwijs). De volledige lijst kan men raadplegen op www.ond.vlaanderen.be/obpwo.

Basisonderwijs

De centrale adviescommissie Basisonderwijs besteedde vooral aandacht aan de beleidsbrief en de visienota van de minister over de hertekening van het basisonderwijs. Daarnaast werden de richtlijnen vastgelegd voor de aanpassing van het schoolreglement aan de nieuwe decretale verplichtingen. De commissie formuleerde ook standpunten in verband met de nieuwe organieke regeling van afwezigheden van leerlingen, die sedert 1 september 2002 van kracht is. De regeling waarborgt maximaal het leerrecht van jongeren en biedt scholen de kans om problematisch afwezige leerlingen te begeleiden in samenwerking met het CLB. Zo vermindert het risico dat de problematisch afwezige leerling niet meetelt voor de personeelsformatie.

Deeltijds beroepssecundair onderwijs

Screeningsinstrument

Al jaren leveren de centra voor deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO) inspanningen om de tewerkstellingskansen van deeltijds leerplichtige jongeren te vergroten. Om de begeleiding nog te verbeteren werd een denkgroep samengesteld uit vertegenwoordigers van DBSO, DBO en VDAB. Een concept van interview en een test van werkbereidheid, opleidingsbereidheid en werkhouding werd door de VDAB ontwikkeld en getest door experts uit het deeltijds onderwijs. Dit screeningsinstrument werd in een testfase geïmplementeerd in de lokale werkwinkels van drie pilotregio's. De resultaten werden doorgespeeld aan de trajectbegeleiders in de centra. Hierdoor kregen de begeleiders vlugger een beeld van de capaciteiten van de jongere en kon de oriëntering naar een project of opleiding efficiënter verlopen. Na evaluatie kan dit experiment uitgebreid worden.

Kracht van je stem

Het project 'Kracht van je stem' liep ook in 2002 door. Het doel is het ontwikkelen van lesmateriaal rond democratische opvoeding. Dat gebeurde voor nagenoeg alle relevante doelgroepen. Vanuit diverse hoeken kwam er een signaal dat het wenselijk zou zijn specifieke materialen te ontwikkelen voor maatschappelijk kwetsbare jongeren. Deze doelgroep is onder meer terug te vinden in het DBSO. Het was een extra uitdaging om voor deze jongeren een adequaat aanbod op het vlak van democratische vorming uit te werken, precies omdat zij vaak kampen met uitsluiting door verschillende maatschappelijke instellingen. Het lesmateriaal kan men vinden op www.dekrachtvanjестem.be.

Doordenkertjes

De 'Doordenkertjes' zijn (twee)maandelijke lezingen-met-debat op woensdagmiddag, waarop al wie betrokken is bij het gemeenschapsonderwijs wordt uitgenodigd. Het doel is enerzijds het onderwijsveld te informeren over de resultaten van recent onderwijskundig onderzoek en anderzijds te achterhalen welke noden er leven in de praktijk, want die kunnen en moeten het onderzoek sturen. In 2002 vonden volgende 'Doordenkertjes' plaats:

- Het welbevinden van leerlingen SO in de schoolsituatie (prof. dr. Nadine Engels - VUB);
- De kloof in het onderwijs: de schotten tussen leerlingen ASO en TSO/BSO (prof. dr. Koen Pelleriaux - Universiteit Antwerpen);
- Effecten van schoolautonomie op het pedagogisch project (prof. dr. J.-P. Verhaeghe - Universiteit Gent);
- Waar staat de leraar in onze samenleving? Professionaliteit en maatschappelijke waardering van leerkrachten (prof. dr. Antonia Aelterman - Universiteit Gent);
- Andersglobalisme en onderwijs. Duurzame ontwikkeling, mensenrechten en pedagogisch project (Dirk Barrez, VRT-journalist en auteur).

Project gedragsmoeilijkheden

Het project 'Gedragsmoeilijkheden' in het buitengewoon onderwijs, geleid door een stuurgroep, omvat drie luiken:

- ondersteunen van scholen voor buitengewoon basisonderwijs met type 3-leerlingen (ernstige emotionele en/of gedragsproblemen) en scholen voor buitengewoon secundair onderwijs waar kinderen met gedragsproblemen aanwezig zijn;
- coördineren van ervaring en werkmethodes voor de aanpak van gedragsmoeilijkheden in voornoemde scholen;
- invullen van een luik nascholing rond de aanpak van gedragsproblemen.

Een coördinator bezocht de 26 scholen die tot de doelgroep van het project behoren, maakte kennis met de schoolteams en inventariseerde de methodieken voor het aanpakken van gedragsmoeilijkheden. Op geregelde tijdstippen kregen de scholen informatie over studiedagen, nascholingen en beschikbare literatuur rond de gedragsproblematiek. Daarnaast kon de coördinator ook instaan voor de invulling van een pedagogische studiedag in de school zelf. Verder werden de scholen van de doelgroep verdeeld over 5 werkgroepen, die nu een aantal keer per jaar bij elkaar komen om ervaringen uit te wisselen en algemene richtlijnen uit te werken voor de aanpak van gedragsproblemen. Een ander luik is de ontwikkeling van een nascholingsprogramma dat opgenomen is in het aanbod voor BuBaO en BuSO. Deze nascholing beperkt zich niet tot de doelgroep van het project, maar staat open voor alle scholen van het buitengewoon onderwijs.

Het autiproject

Het autiproject van het gemeenschapsonderwijs bestaat 18 jaar. Wat begon als een experiment met 4 pilootscholen is ondertussen uitgegroeid tot een volwaardig project met 17 'kernscholen' voor autisme en 5 scholen met autiwerking. Momenteel volgen 300 leerlingen met autisme les in de kernscholen, een verdrievoudiging sinds 1995.

Dit is te danken aan een verbeterde diagnostiek en de grotere uitstraling van het project. In het gewoon onderwijs worden een 50-tal leerlingen met een autismespectrumstoornis begeleid (GON-begeleiding).

We vermoeden dat nog een groot aantal leerlingen zonder begeleiding in het gewoon onderwijs schoollopen.

Geïntegreerd onderwijs (GON)

Het aantal GON-leerlingen blijft stijgen. Voor het schooljaar 2001-2002 noteerden we 267 begeleidingen, 40 meer dan vorig schooljaar. Dit blijkt een algemene trend, want ook het gesubsidieerd officieel en het vrij onderwijs kennen een significante stijging.

Het aantal kinderen met leermoeilijkheden in het geïntegreerd onderwijs blijft eerder stabiel (van 37 naar 33). De stijging is het grootst bij kinderen en jongeren met een (matige) fysieke handicap (van 122 naar 158) en bij leerlingen met een (matige) auditieve problematiek (van 22 naar 37). Het aantal leerlingen en/of jongeren met een visuele problematiek daalt van 37 naar 27 leerlingen. De voorstellen voor het uitschrijven van nieuwe uitvoeringsbesluiten GON werden tijdens het schooljaar 2001-2002 geactualiseerd. In het schooljaar 1999-2000 waren ze reeds verfijnd en wat meer op de praktijk afgestemd.

Samenwerking DBSO en Vormelek

Op 17 september 2002 werd een samenwerkingsovereenkomst gesloten tussen het deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO) en Vormelek, het opleidingsinstituut van de elektrosector.

Doelstellingen van de overeenkomst zijn:

- de deeltijdse tewerkstellingsgraad van de jongeren verbeteren door de sector te stimuleren;
- het uitstroomniveau van de jongeren verbeteren door aan de sector aangepaste opleidingen en trajecten uit te werken;
- een duurzaam samenwerkingsmodel realiseren tussen het DBSO en de sector.

Het proefproject start in de regio Gent - Antwerpen. Na twee jaar zal de samenwerkingsovereenkomst geëvalueerd worden en kan men een uitbreiding overwegen.

Onderwijs - arbeid

Uit de activiteiten van de sector selecteren wij de volgende interessante projecten:

Acon-project: de nascholingsprojecten van de verschillende autoconstructeurs binnen het ACON-project werden mee opgevolgd en begeleid. Leerkrachten kregen de mogelijkheid opleidingen te volgen over de nieuwste ontwikkelingen in de autosector.

Iso-project: in de loop van het jaar hebben drie gemeenschapsscholen een hercertificatie van hun ISO 9002-norm gekregen. Het Gemeenschapsonderwijs ondersteunt deze scholen en andere scholen die op weg zijn naar certificatie. Bovendien startte de sector met het verspreiden van een aantal procedures voor alle Vlaamse gemeenschapsscholen.

Stichting Techno+ vzw: de Stichting Techno+ vzw heeft dit jaar een aantal activiteiten ontwikkeld rond het thema 'veiligheid op de werkvloer'. De eerste editie van de 'Wedstrijd Techno+' (schooljaren 2000 - 2002) werd afgesloten met als winnaar KA Schaarbeek met het project 'Sociale Transformatie' in het studiegebied Bouw. Intussen loopt de 2e editie (schooljaren 2001 - 2003) en is de 3e editie (schooljaren 2002 - 2004) opgestart.

Project 'Sociale Transformatie' wint Techno+

Christoph Briand, leerling Bouw in het KA Victor Hortaschool van Schaarbeek, won de wedstrijd Techno+ 2002 met zijn project Sociale Transformatie. De strijd ging tussen zes projecten van het 5e en 6e leerjaar in de TSO-studiegebieden Bouw en Mechanica-Electriciteit. De winnaar ontving 2500 euro.

Zijn project omvatte een plan voor de verbouwing van een oude sociale woning, waarin rekening gehouden werd met zowel de bouw- en milieureglementering als met veiligheidsaspecten. Via het spelen met onder andere licht en ruimte, bewees de winnaar bovendien dat hij met zijn plan kon beantwoorden aan de moderne eisen van het thuisgevoel.

De stichting Techno+ is een samenwerking tussen het bedrijfsleven, vertegenwoordigd door studiegroep Dirk Bontinck, Buhlmann nv en Schindler nv, en het gemeenschapsonderwijs. Met de wedstrijd wil de stichting het technisch secundair onderwijs, waar het leerlingenaantal daalt, helpen opwaarderen. Daarnaast dragen de projecten bij tot een intensere samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven.

Project informatieverstrekking: de sector bleef meewerken aan het verspreiden van actuele informatie over de studie- en beroepsmogelijkheden. Dit gebeurt via het tijdschrift 'Evocatief - Ouders voor ouders' van de ouderverenigingen. Bouw, chemie, elektriciteit en toerisme kwamen reeds aan bod. De reeks wordt voortgezet met artikels over mechanica en ICT. De sectorale fiches over de industriële sectoren werden verder geactualiseerd en aangevuld. Scholen en leerkrachten met vragen werden geholpen of doorverwezen.

Ondernemerschap als leerproces: de 'Jonge Vlaamse Ondernemers' startten in 2002 een project 'Ondernemerschap als leerproces - een doorlopende leerlijn', aanvankelijk alleen met medewerking van het gemeenschapsonderwijs. Vijftien scholen van het basisonderwijs werden gelinkt aan secundaire scholen met technische studierichtingen, om zo de hele schoolopleiding te bestrijken. Een bedrijfsleider kwam gedurende een aantal weken één uur naar de klas voor activiteiten met de leerlingen.

Het opzet van het project is het ondernemerschap bij de Vlaamse leerlingen te bevorderen. Het proefproject liep tijdens het schooljaar 2002 – 2003.

Volwassenenonderwijs

Hoger onderwijs binnen volwassenenonderwijs: ons standpunt

Volgens het decreet van 1999 'tot regeling van het volwassenenonderwijs' kunnen in het onderwijs voor sociale promotie (OSP) hoger onderwijs en secundair onderwijs worden ingericht. Het OSP wordt gegeven in een centrum voor volwassenenonderwijs (CVO). Maar het decreet van 2 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs

in Vlaanderen gaat volledig voorbij aan het bestaan van hoger onderwijs in de centra voor volwassenenonderwijs. In de lijst van ambtshalve geregistreerde instellingen voor hoger onderwijs bevinden zich enkel hogescholen en universiteiten.

De CVO's van het Gemeenschapsonderwijs wensen met hun opleidingen van het HOSP (hoger onderwijs sociale promotie) echter in te stappen in de BAMA-structuur (bachelor-master) van het hoger onderwijs. En de opleidingen van het HOSP moeten verankerd blijven in de CVO's.

De tijd dringt trouwens. Want voor de opleidingen Stedenbouw en Monumentenzorg moet tegen augustus 2005 de situatie worden uitgeklaard, omdat het 'decreet op de ruimtelijke ordening voor de beroepsuitoefening' een diploma eist van Master.

In eerste instantie opteren wij voor accreditering als 'bachelor professioneel gericht', waarbij dit diploma de mogelijkheid biedt op credits in het hoger onderwijs. Als voorbereiding op de accreditering moeten alle opleidingen van het HOSP de mogelijkheid krijgen over te gaan naar een driejarige structuur, met een minimum van 1440 lestijden.

In een volgend stadium kunnen deze opleidingen overgaan op een modulaire structuur. Dit volume van lestijden, aangevuld met andere elementen zoals EVC (elders verworven competenties), stages, scripties, enz., zou moeten leiden tot 180 studiepunten.

Een ander element ter voorbereiding van de accreditering is het doorvoeren van een zelfevaluatie. De CVO's zullen daarbij hetzelfde systeem gebruiken als de hogescholen.

Een laatste element voor de accreditering is de externe kwaliteitscontrole onder de vorm van visitatiecommissies.

Ook hier zal het systeem van de hogescholen worden overgenomen. Met het oog op de accreditering van de opleidingen van het HOSP moeten gesprekken worden gevoerd over samenwerking of associatie met een of meer hogescholen en/of een of meer universitaire instellingen, waarbij de belangen van alle CVO's met HOSP gevrijwaard blijven.

Belang van hoger onderwijs sociale promotie

In Vlaanderen bieden 63 CVO's hoger onderwijs aan. Hiervan behoren er 17 tot het gemeenschapsonderwijs. In de periode van 1 februari 2001 tot 31 januari 2002 telde het HOSP 23.273 inschrijvingen, waarvan 5.584 in het gemeenschapsonderwijs.

In het HOSP kunnen - over de categorieën heen - twee 'soorten' opleidingen worden onderscheiden op basis van de toelatingsvoorwaarden:

- opleidingen die slechts toegankelijk zijn voor wie al een diploma hoger onderwijs bezit of slaagt voor een toelatingsexamen. Dit zijn specialisaties die hetzelfde doel hebben als de voortgezette opleidingen van de hogescholen (bvb. de afdelingen Stedenbouw en Monumenten- en landschapszorg of het specialisatiejaar Fiscaliteit). In het hogescholenonderwijs worden deze opleidingen niet aangeboden.
- opleidingen die toegankelijk zijn voor houders van een diploma secundair onderwijs, een diploma hogere secundaire technische leergangen (HSTL) of een certificaat TSO3, of voor wie de leeftijd van 21 jaar heeft bereikt en slaagt voor een toelatingsexamen. Soms bestaat een equivalente opleiding in de hogescholen.

De opleiding tot het behalen van een getuigschrift van pedagogische bekwaamheid (GPB) neemt nog een aparte plaats in binnen het spectrum van het HOSP.

De GPB-opleiding biedt zowel mensen met een diploma als mensen die geen diploma hoger of zelfs secundair onderwijs bezitten, een kans om een getuigschrift pedagogische bekwaamheid te behalen en zo toegang te krijgen tot het lerarenambt.

Specifiek op volwassenen gericht

De CVO's bieden een opleidingsconcept en een organisatorisch kader, die tegemoetkomen aan de ambities en verwachtingen van een volwassen cursist. Bijvoorbeeld door een voor de cursist beperkt aantal contacturen per week (meestal 10 à 15u) binnen een redelijke studieduur (doorgaans 3 à 4 jaar). De opleiding leidt tot een volwaardige en gelijkwaardige studiebekrachtiging. In de meeste gevallen is dat een diploma hoger onderwijs, wat enorm belangrijk is, zowel voor de arbeidsmarkt als op psychologisch vlak voor de cursist zelf.

De CVO's hanteren een organisatorisch concept dat leren buiten de 'normale' werk- of schooluren mogelijk maakt. Verder is er ook de inplanting. De nabijheid en de regionale spreiding zijn kritische succesfactoren voor de cursist die werk, gezin en studie moet combineren.

In het gemeenschapsonderwijs bieden alle CVO's zowel secundair als hoger OSP aan. De laagdrempeligheid draagt bij tot een zeer verregaande democratisering van het hoger onderwijs in het OSP.

De CVO's bouwden in de loop der jaren bovendien heel wat expertise op inzake flexibele en duale leertrajecten, modularisering, afstemming van het opleidingsaanbod over de centra heen en laagdrempeligheid. De andragogische en didactische aanpak komt tegemoet aan de behoeften van volwassen cursisten. Het merendeel van de cursisten in een HOSP-opleiding functioneert al op de arbeidsmarkt.

Energiebewuste scholen

Op 10 juni 2002 ontvingen het KA Hoboken en het Sportinstituut Wommel het logo Energiebewuste school 2001 van het gemeenschapsonderwijs.

KA Hoboken kreeg het logo voor zijn inspanningen om zonne-energie te gebruiken en daarvoor leerlingen te sensibiliseren. De school startte een proefproject met een fotovoltaïsch systeem, dat zonne-energie omzet in elektriciteit.

Het Horeca- en Sportinstituut Wommel ontving het logo voor zijn inspanningen om de leerlingen te sensibiliseren voor rationeel energieverbruik en voor de infrastructuurwijzigingen die toelieten het energieverbruik te doen dalen.

Het toekennen van het logo kadert in de actie Rationeel Energieverbruik (REG) in scholen, opgezet door de Vlaamse Gemeenschap.

Doordat de cursisten al elke dag de beroepspraktijk beleven en ook al een zekere maturiteit bezitten, moet het volwassenenonderwijs op een andere leest geschoeid zijn. Ervaringsleren en het aanbrengen van vaardigheden vormen essentiële doelen. De HOSP-opleidingen zijn daarom ook erg praktijkgericht.

Een overduidelijke behoefte

Tal van 18-jarigen hebben de kans op het volgen van voltijds hoger onderwijs om diverse redenen gemist en zetten daarom pas later de stap naar het hoger onderwijs. Deze groep cursisten vormt het gros van het HOSP-doelpubliek. Het onderwijs voor sociale promotie biedt deze mensen een realistisch alternatief om een volwaardig diploma hoger onderwijs te verwerven, en vervult zo een 'hefboomfunctie' in hun beroepsloopbaan. Het bezorgt hen sociale promotie in de echte zin van het woord.

Daarnaast is er ook een beperkt percentage 18-jarigen die rechtstreeks de stap zetten van het secundair onderwijs naar het HOSP, om een initieel diploma hoger onderwijs te behalen. Ze doen dit omdat ze tegelijkertijd al actief willen zijn op de arbeidsmarkt.

Een eveneens beperkt aantal cursisten komt in het HOSP terecht na een onvolledige opleiding aan een hogeschool of universiteit.

De verworven competenties worden nu reeds in het HOSP gevaloriseerd onder de vorm van vrijstellingen of verkorte leertrajecten (procedures voor het valoriseren van elders verworven competenties).

Het doelpubliek van de GPB-opleidingen

In de GPB-opleidingen zitten cursisten met zeer verschillende vooropleidingen. Leraren met zeer verschillende achtergronden en specialiteiten komen in één opleiding terecht. De diversiteit tijdens de lerarenopleiding is een voorafspiegeling van de diversiteit in een schoolteam.

Leraren technische vakken, kunstvakken, algemene vakken en beroepspraktijk leren samen nadenken over hun didactische aanpak. Interdisciplinaire uitwisseling tijdens de opleiding leert studenten vakoverschrijdend denken en werken.

De GPB-cursisten vormen bovendien een belangrijke recruiteringsbasis voor bijkomende leraren. In het licht van de huidige tekorten is dit een niet onbelangrijk gegeven. Ook vormingssectoren buiten het onderwijs (VDAB, VIZO, sociaal-cultureel vormingswerk, ...) doen meer en meer een beroep op de GPB-opleiding voor de pedagogische en didactische vorming van hun lesgevers.

Tal van kwaliteitsgaranties

Uit een audit, uitgevoerd door de inspectie in opdracht van de minister van Onderwijs, is gebleken dat ruim 75% van alle HOSP-opleidingen zich wel degelijk situeert op het niveau 'hoger onderwijs'. En dat kan ook moeilijk anders. De HOSP-opleidingen zijn inhoudelijk afgestemd op de opleidingsprofielen van de hogescholen en/of op beroepsprofielen die door medewerkers van hogescholen en universiteiten werden opgesteld.

De bekwaamheidsbewijzen en kwalificaties die van de HOSP-leraren worden vereist, zijn vergelijkbaar met de vereisten die hogescholen stellen aan hun lectoren. Om te bepalen of een opleiding de voor een bachelor vereiste 180 studiepunten haalt (of 60 studiepunten voor een Ba-na-Ba of Ba-na-Ma), gaat het hogeschool- en universitair onderwijs uit van 1500 à 1800 uren 'onderwijs- en andere studieactiviteit' per studiejaar.

De zwaarte van een opleiding in het OSP wordt in de huidige regelgeving van het volwassenenonderwijs uitgedrukt in lestijden (vrijwel exclusief contacturen).

Hoewel men kan stellen dat contacturen in de toekomst wellicht aan belang zullen inboeten ten voordele van onder meer zelfstandig leren en e-learning, stelt men vast dat de verschillen tussen een HOSP-opleiding en een vergelijkbare opleiding in het hogeschoolonderwijs soms zeer gering zijn. Basisopleidingen van 1200 à 1400 lestijden zijn in het HOSP gangbaar.

De toelatingsvoorwaarden in het HOSP bepalen trouwens dat de cursist minimaal in het bezit moet zijn van een diploma secundair onderwijs, of - indien hij minstens 21 jaar is - via een toelatingsproef moet bewijzen over een gelijkwaardige startcompetentie te beschikken.

HOSP-gediplomeerden blijken bovendien gegeerd op de arbeidsmarkt. Uit een audit is gebleken dat de HOSP-afgestudeerden hun inzetbaarheid op de arbeidsmarkt en hun reële kansen op (sociale) promotie als 'zeer goed' percipiëren.

De motivatie van de HOSP-cursist zelf is eveneens een kwaliteitsgarantie. De cursist is meestal (iets) ouder dan de 'generatiestudent' aan de hogescholen. Vanuit werken/of levenservaring maakt de cursist dan ook een bewuste keuze voor het volgen van hoger onderwijs. In een aantal gevallen beschikt de cursist al over praktijkervaring in de studierichting waarvoor hij/zij een HOSP-diploma wil behalen. Daardoor kan hij/zij meer autonoom leren en heeft hij/zij dus minder instructie nodig.

Kwaliteitszorg

De overheid zelf ziet toe op de kwaliteit van het HOSP, via de inspectie volwassenenonderwijs, in samenwerking met de (voormalige) inspectie hoger onderwijs. Het inspectieapparaat is het externe en onafhankelijke controleorgaan in het Vlaamse volwassenenonderwijs.

Elk CVO krijgt om de 6 jaar een volledige doorlichting; het jaar na de effectieve doorlichting van een CVO volgt een opvolgingsbezoek. Het gebruikte doorlichtingsinstrument is het CIPO-model (Context-Input-Proces-Output). Dit is een wetenschappelijk onderbouwd instrument dat in universitaire middelen werd ontwikkeld en dat deskundigen van de Dienst voor Onderwijsontwikkeling voor het volwassenenonderwijs hebben aangepast.

Naast externe kwaliteitscontrole, geeft de inspectie tijdens de doorlichting ook stimuleren tot een doorgedreven interne kwaliteitszorg. Tal van CVO's zetten, waar mogelijk met de ondersteuning van de pedagogische begeleidingsdienst, initiatieven op aan de hand van diverse kwaliteitsmodellen (PROZA, ISO,...).

Centra voor leerlingenbegeleiding

Vaccinatiecampagne meningokokken-C

In 2001 stelde men een grote toename van het aantal gevallen van meningitis-C vast. Die besmetting kan ernstige letsels veroorzaken en zelfs de dood tot gevolg hebben. Daarom besloot de overheid om in 2002 over te gaan tot vaccinatie.

De vaccinatiecampagne liep gedurende de eerste 6 maanden van het jaar 2002. In die tijd verzorgden de CLB's een informatie- en sensibiliseringscampagne, verkregen

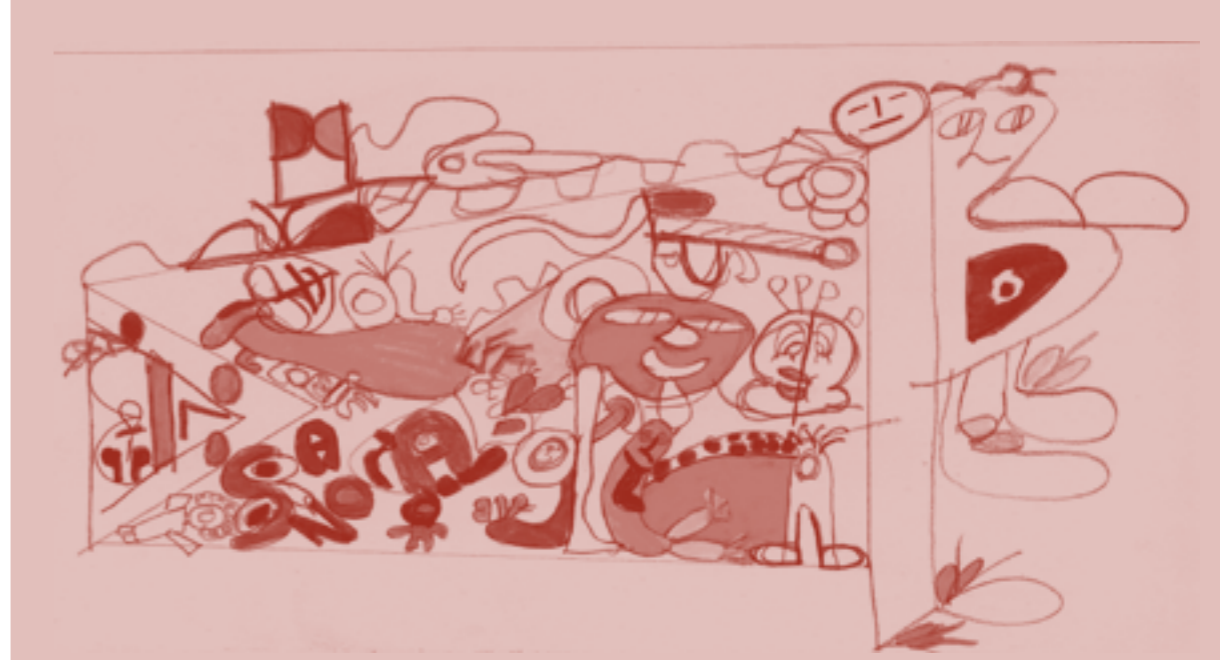
zij de toestemming van de meeste ouders, dienden zij het vaccin toe in het centrum of op de school van de leerling en brachten zij verslag uit aan de overheid over de resultaten van de campagne.

In heel Vlaanderen werden 284.818 kinderen (93 %) gevaccineerd en geregistreerd. De CLB's van het gemeenschapsonderwijs hadden 39.953 doelgroepeleringen onder hun hoede. Daarvan werden er 21.533 gevaccineerd door het CLBGO.

Door de vaccinatiecampagne werd de normale werking van de CLB's zwaar onder druk gezet. De overheid wou namelijk geen extra personeel ter beschikking stellen. Als gevolg van de opgelegde campagne konden geen bijkomende gezondheidsbevorderende initiatieven worden opgestart, hetgeen indruist tegen de visie van het Gemeenschapsonderwijs op de preventieve gezondheidszorg.

Samenwerking met VIZO

In juni 2002 fuseerden de vroegere CMO's (Centra voor middenstandsopleidingen) van VIZO (Vlaams instituut voor het zelfstandig ondernemen) in 5 regionale 'Syntra-koepels'. De lessen voor jongeren in de leertijd kunnen gevolgd worden in verschillende plaatselijke vestigingen. In de internettenoverleggroep heeft onze afgevaardigde de belangen behartigd van de CLB's van het gemeenschapsonderwijs. Er werd ook een actieplan en een vormingsprogramma ontworpen om de werking van de leerlingenbegeleiding verder uit te bouwen, dit op basis van een bevraging van de verschillende actoren binnen de voormalige CMO's.

ICT

Audit leidt tot beleidsplan ICTGO.02

In 2002 werd een audit uitgevoerd van het informatie- en communicatiesysteem van het Gemeenschapsonderwijs. Het auditrapport bevatte enerzijds een analyse van de bestaande toestand en anderzijds aanbevelingen om de werking te optimaliseren in functie van de nieuwe structuur.

Als onderdeel van het onderzoek is er een enquête georganiseerd bij alle scholengroepen en alle scholen van het gemeenschapsonderwijs. Er zijn een groot aantal interviews afgenomen, zowel binnen de centrale administratie, de andere centrale diensten, als bij de scholen en de scholengroepen.

Voor wat de toekomstige ontwikkelingen betreft stelden de auditoren drie scenario's voor, maar wel met de aanbeveling dat het scenario met het accent op de scholengroepen het meest aangewezen was.

De Centrale Raad heeft dat scenario dan ook geselecteerd, mee op advies van de coördinatieraad van de algemeen directeurs.

De afdeling AIV heeft vervolgens een 'beleidsplan ICTGO.02' uitgewerkt, dat goedgekeurd is door de Centrale Raad.

Enkele krachtlijnen van het beleidsplan zijn:

- een maximale samenwerking tussen en binnen het centrale niveau, het mesoniveau en de instellingen. Dit kan door het verzamelen, verwerken en beschikbaar stellen van relevante gegevens, het realiseren van kwaliteitsvolle communicatiestructuren, het vastleggen van standaarden, het organiseren van goede overlegstructuren en het maken van bindende afspraken;
- in een eerste fase ligt de nadruk op applicaties die vooral een meerwaarde opleveren voor de scholengroepen. Deze applicaties gebruiken, waar mogelijk, internettechnologie;
- bij de technologische keuzes moet de voorkeur gegeven worden aan oplossingen met een beperkt risico;
- waar dat aangewezen is, wordt een beroep gedaan op externe competentie en dienstverlening. Het projectbeheer dient in eigen hand te blijven.

Het project wordt in 2003 uitgewerkt.

Pedagogische begeleidingsdienst

Verdere uitvoering van het beleidsplan

In 2002 werkte de Pedagogische begeleidingsdienst aan de uitvoering van het tweede deel van het beleidsplan. Thema's die vorig jaar de aandacht kregen werden verder uitgediept: zelfevaluatie, leerlingenbegeleiding, leerlingenevaluatie en vakoverschrijdend leren. Speciale aandacht ging naar systeembegeleiding voor scholen, coaching van beginnende leraren en gelijke onderwijskansen. Een nieuwe werkgroep boog zich over zelfstandig leren. De dienst maakte ook deel uit van de diverse werkgroepen van de Rondetafelconferentie Leerplichtonderwijs. In de discussie over de kwaliteit van ons onderwijs legde de Pedagogische begeleidingsdienst sterk de nadruk op de invulling van kwaliteit, met speciale aandacht voor het aspect leerwinst.

Het gelijke onderwijskansenbeleid

Het bieden van gelijke onderwijskansen vereist een sterke teambuilding en onderwijskundig leiderschap, een professioneel middenkader, zelfevaluatie, voldoende mogelijkheden tot overleg en nascholing, de verdere uitbouw van preventieve zorgbreedte en leerlingenbegeleiding, actieve participatie van alle betrokkenen. Vandaar ons huidig ondersteuningsbeleid, dat de projecten vervangt die tot nu toe liepen om kansarme migran-

tenleerlingen te helpen, zowel in het gewoon basis- als in het gewoon secundair onderwijs. Voor het gemeenschapsonderwijs gaat het in totaal om 499 scholen.

Gelijke onderwijskansenbeleid in Brussel

Nergens is de onderwijskansarmoede zo groot als in het Brussels hoofdstedelijk gewest. Veel kinderen komen uit taalgemengde of eentalig Franstalige gezinnen, ook uit eentalig Nederlands alleen de schooltaal. Brusselse scholen krijgen begeleiding onder andere vanuit de reguliere en GOK-begeleiding. De begeleidingsdienst ondersteunt intens leerkrachten (professionalisering) en schoolteams (beleidsvoerend vermogen).

Tal van factoren zorgen er echter voor dat, ondanks vele inspanningen, de gelijke kansen moeilijk kunnen worden gerealiseerd:

- de Franstalige context, met soms de praktisch totale afwezigheid van autochtone Nederlandstalige kinderen, en de internationalisering met zowel kansrijken als kansarmen;
- de expansie van sommige scholen met als gevolg het verlies van de Brusselse gunstnormen;
- het grote verloop van leerkrachten en de grote instroom van beginnende, onervaren leerkrachten;

- geen extra omkadering voor Franstalige kinderen;
- de ernstig toenemende sociale problematiek (illegalen, asielzoekers, eenoudermigrantengezinnen,...).

Methodescholen

Eind 2002 legde de dienst de laatste hand aan zijn visietekst, de procedure bij omvorming en de voorwaarden voor begeleiding. Die teksten zijn inmiddels gepubliceerd op de website en in de nieuwsbrief *PedaGO*. De begeleiders zorgen voor een antwoord op de vragen van ouders, directies en hogescholen.

Voor nieuwe leerkrachten in bestaande methodescholen en voor schoolteams die in 2003 opstarten, werd een basiscursus voor secundaire methodeleerkrachten ontwikkeld. Waar nodig krijgen scholen extra ondersteuning voor de ontwikkeling van hun specifieke didactiek en hun teamorganisatie. Begeleiding kan op klas- en schoolniveau. Op vraag van scholen worden studiedagen aangeboden.

Tussen de extra begeleider secundaire methodescholen en de extra begeleiders van de basismethodescholen bestaat nauw overleg. Zij vergaderen minstens zes keer per jaar. Ook zijn er een tweetal contacten geweest tussen directies van basismethodescholen en de extra begeleider secundair onderwijs, waarop de werking van secundaire methodescholen werd toegelicht.

De extra begeleiders zijn geïntegreerd in de begeleidingsdienst. Dat bleek uit hun aanwezigheid op de maandelijkse coördinatievergaderingen, het vormingsseminarie in Wielingen, de coördinatievergaderingen in verband met GOK en de werkgroepen 'zelfstandig leren' en 'vakoverschrijdend leren'. Die laatste twee items zijn van fundamenteel belang voor methodescholen.

Systeembegeleiding

De toenemende lokale autonomie van scholen betekent dat ze met een grotere verantwoordelijkheid zullen moeten omgaan en dat het vermogen om een beleid te voeren uitermate belangrijk wordt. Naast vak- en schoolbegeleiding is er daarom nu ook systeembegeleiding.

Systeembegeleiding betekent dat het ontwikkelingsproces van een school in al haar geledingen en stappen wordt begeleid en ondersteund. Enerzijds om een beleid vorm te geven, anderzijds om verbeteringen en innovaties te verwezenlijken. In het kader van het beleidsplan PBD werd voor deze specifieke taak vanaf het schooljaar 2002-2003 een team van systeembegeleiders aangeworven. Uiteraard werkt dit team zeer nauw samen met de vak- en regioadviseurs en -begeleiders.

Het is op vraag van scholen of scholengroepen dat het systeembegeleidingsteam actie onderneemt. Een analyse van de totaliteit van de school als organisatie/systeem, met ruime aandacht voor de relaties tussen alle elementen, vormt de basis voor de begeleiding.

Zelfevaluatie

Bijscholing rond zelfevaluatie was het voorbije jaar een belangrijk aandachtspunt. Bij zelfevaluatie treedt de pedagogisch adviseur op als een 'kritische vriend', die het proces kan ondersteunen op mesoniveau (school) en op microniveau (in de vakgroep, in de klas).

Als externe figuur die het proces observeert komt hij niet inhoudelijk tussen, maar gaat na welke factoren belemmerend en bevorderend werken en welke interventies nodig zijn om strategische stappen vooruit te zetten.

De adviseur kan ook wijzen op blinde vlekken: te grote betrokkenheid van de teamleden kan een onbevooroordeelde kijk immers verhinderen.

Naast het aanreiken van instrumenten voor zelfevaluatie, kan de begeleiding in een volgende fase de school een aantal methodieken en strategieën voorstellen om veranderingsprocessen op te zetten. Er kan dan concreet worden gedacht aan projectmatig werken, modellen van leerlingenbegeleiding, preventiestrategieën en vooral praktijkvoorbeelden, waarbij scholen van scholen leren. Bovendien beschikt de begeleider over de nodige professionaliteit om de veranderingsprocessen te helpen op gang trekken en op te volgen.

De begeleider als vakdeskundige kan in de vakgroepwerking dan weer de zelfevaluatie van de leraars stimuleren, o.a. door het aanreiken en demonstreren van vakdidactische knowhow. Via het project zelfevaluatie werden alle pedagogisch adviseurs betrokken bij een of meerdere scholen binnen hun regio en dit onder begeleiding van een adviseur uit de werkgroep zelfevaluatie.

De Pedagogische begeleidingsdienst werkte ook verder mee aan het Europees project rond zelfevaluatie. Er is een website (www.selfevaluation.net) en een cursus is in voorbereiding.

Coaching – begeleiding van jonge, nieuwe leraars

Jonge leraars hebben heel wat problemen met administratieve zaken als jaarplanning, agenda, het aanwenden van een leerplan. Ook de vraag naar individuele begeleiding van beginnende leraren is dus een prioriteit. Dit project is intussen geconcretiseerd in een stappenplan dat de dienst met succes heeft afgewerkt. In de coördinatieraad (CORA) lichtte de dienst dit project toe en de nieuwsbrief *PedaGO* bracht de scholen op de hoogte van het project.

Daarna gingen de pedagogisch adviseurs-begeleiders individueel aan het werk. Zij nodigden alle kandidaten uit op studiedagen over de onderwijsorganisatorische aspecten van het lesgeven, tips voor het lesgeven en omgang met leerlingen, nascholingsaanbod, schooldocumenten (schoolwerkplan, schoolreglement) en persoonlijke documenten (agenda, jaarvorderingsplan, evaluatieschrift, afspraken binnen de vakgroep, ...).

In onderling overleg kwam dan de individuele begeleiding in de school. Men volgde de beginnende leraar zowel in zijn relatie met de leerlingen als in zijn relatie met de school. Daarover werden tussentijdse verslagen en een eindverslag opgemaakt, zowel voor de betrokken leraar als voor de directie.

De opgedane ervaring koppelden de adviseurs-begeleiders terug naar de specifieke vakgroepen en ze evalueerden het hele project ook globaal. Wat is het positieve effect ervan op de relatie begeleider - school? In welke zin heeft de begeleiding een gunstige invloed op het lerarengedrag? Is er resultaat op het vlak van integratie in de school?

Centrum voor Nascholing

Meewerken aan de kerntakennota

Met het oog op de structuurwijzigingen van 1 januari 2003 stond 2002 voor een belangrijk deel in het teken van het project 'Synergieën van de kwaliteitsondersteunende diensten'. Het overleg resulteerde in een omschrijving van de kerntaken van iedere dienst. Dat maakte de specificiteit van elke dienst zichtbaar en verduidelijkte de plaats van iedere geleding binnen een groter geheel.

Naar de buitenwereld verstevigde het Centrum bestaande samenwerkingsakkoorden (zoals de REN's) en zocht nieuwe partners (zoals de vzw BOCO van de scholengroep Brussel, de Universiteit Antwerpen). Het Centrum was ook direct betrokken bij de gelijkheidsproblematiek en de uitwerking van (leerlingen)participatie. Deze twee thema's zullen dan ook een groeiend aandeel krijgen in het nascholingsaanbod, naast de verdere implementatie van ICT en radicaal vernieuwende thema's zoals leer- groepen.

Nieuwe activiteiten in verschillende domeinen

In het domein management stond de opleiding tot het behalen van het bekwaamheidsattest van directeur centraal. Met meer dan 400 kandidaten was dat geen sinecure. Bovendien werd de 'in service training' van beginnende of ervaren directies niet verwaarloosd. Er werden zelfs nieuwe thema's toegevoegd als 'veilige scholen' of de nieuwe wetgeving op de vzw's.

Op het vlak van leerlingenbegeleiding werden nieuwe onderwerpen als participatie in de klas, leren leren, vakoverschrijdend werken en filosoferen met jongeren opgenomen.

Tim Goovaert van Reynaertschool naar milieucongres Canada

Tim Goovaert van de Reynaertschool uit Kruibeke vertegenwoordigde in 2002 ons land op het vier dagen durende internationaal congres over milieu in Canada.

Tim Goovaert had deze buitenkans niet alleen te danken aan zijn persoonlijke inzet voor het milieu.

De Reynaertschool in Kruibeke, een basisschool van het gemeenschapsonderwijs, heeft op dat vlak de afgelopen jaren al heel wat gerealiseerd. Zo doen de klassen zoveel mogelijk aan recyclage. In het schooljaar 2001-2002 schreef de school zich in voor een speciaal project gericht op de recyclage van papier en karton. Daarvoor ontving de school de prijs van milieuvriendelijkste school. In 2002-2003 begon de school aan een project met Tetra Pak voor het apart ophalen van brikverpakkingen op school. Alle klassen begonnen ook aan een recyclagewinkelproject waarvoor de leerlingen kunstwerken maken van recyclagemateriaal. In het vijfde en zesde jaar vormden de leerlingen een ECO-team, dat erop toekijkt dat iedereen zich aan de ecologische spelregels houdt en dat het project regelmatig evalueert.

De internationale conferentie wil de kinderen aanmoedigen om te participeren in beslissingen die een invloed hebben op het voortbestaan van onze planeet. Achthonderd tien- tot twaalfjarigen uit de hele wereld krijgen er de kans om ervaringen uit te wisselen over milieuprojecten.

De cursus methodeonderwijs werd uitgebreid naar het secundair onderwijs.

Voor de scholen werd een handige cd-rom ontworpen die praktische hulp biedt bij de implementatie van het gelijke onderwijskansendecreet.

In de ICT mochten de technische cursussen zich in een aanzienlijke belangstelling verheugen, al wordt nu wel een verzadigingspunt bereikt. Het vakdidactische aanbod moet worden herdacht na overleg met de bevoegde pedagogisch adviseurs. In samenwerking met de Erasmushogeschool kon voor het eerst een introductie tot het gebruik van een digitale leeromgeving geprogrammeerd worden. Ook dat is een thema dat enkel aan belang kan winnen en als aandachtspunt wordt weerhouden in een recent onderzoek naar nascholing onder leiding van prof. Valcke (Universiteit Gent).

Het Centrum voor Nascholing breidde zijn effectieven uit door de toevoeging van de sector EMA (extra-murosactiviteiten) aan het personeelskader. De sector legde zich toe op muzische vorming en projecten (Brussel, De Moeren, Bruegel, Brugge, ...) en werkte als onafhankelijke cel binnen het domein Leerlingenbegeleiding aan een aanbod met vaste waarden.

In 2002 werden ook opleidingen ontworpen voor de bekwaamheidsattesten van technisch adviseur (coördinator), beheerder, hoofdopvoeder internaat, en coördinator van een Centrum voor deeltijds beroepssecundair onderwijs. Het programma voor de vorming van mentoren voor jonge leerkrachten werd voortgezet. In die vorming werd een link gelegd naar het gelijkekansenbeleid.

Aanspreekpunten

In het kader van de nieuwe rol van een centrale nascholingsdienst werd het idee van 'aanspreekpunten' (contactpersonen) uitgewerkt. Voor elke scholengroep vroeg het Centrum te kunnen beschikken over een contactpersoon per onderwijsniveau, die voeling kan houden met de noden van het onderwijsveld.

De vraag werd door de algemeen directeurs zeer positief beantwoord en de eerste ontmoetingsdag werd voorbereid.

Het gesprek met de 'aanspreekpunten' moet de dienstverlenende rol van het Centrum versterken, een verspilling van krachten binnen het Gemeenschapsonderwijs tegengaan, en leiden tot een totaal nieuw concept van de centrale nascholingsdienst: contactorgaan, doorgeefluik van informatie, coördinatie van een netwerk van aanbieders en vragers, expertisecentrum voor de vormgeving van nascholing. In de misschien niet zo verre toekomst zien wij volledig nieuwe nascholingsvormen verschijnen zoals afstandsonderwijs en leergroepen. In haar laatste jaarverslag alludeert de gemeenschapsinspectie daar trouwens op.

Vijf niveaus van ondersteuning

De taak van de Permanente ondersteuningscel (POC) is in de eerste plaats de ondersteuning van de Centra voor leerlingenbegeleiding (CLB's). We overlopen even voor de vijf niveaus van ondersteuning de belangrijkste activiteiten van het voorbije werkjaar:

Beleidssteuning van bevoegde instanties op centraal, meso en lokaal niveau

De POC nam deel aan de overlegvergaderingen van de Centrale Adviescommissie CLB en van de Commissie Algemeen Pedagogisch Beleid. Uiteraard werkte de ondersteuningscel ook mee aan het project *Synergieën*, dat resulteerde in een Kerntakennota. Hierin werd een voorstel uitgewerkt dat uitzicht biedt op een optimale synergie tussen alle betrokken begeleidingsdiensten.

De POC was ook vertegenwoordigd in de Stuurgroep ISO. Daarin zetelen directies en kwaliteitsbegeleiders van scholen van het gemeenschapsonderwijs die een ISO-certificaat behaalden en die hun kennis van kwaliteitszorg met elkaar en anderen willen delen.

Ter ondersteuning van de Decretale Tijdelijke Stuurgroep CLB nam de POC deel aan de netoverstijgende Werkgroep *Deontologie*. Deze werkgroep ontwikkelde voor de CLB's een *Deontologische Code*, met bijhorende handleiding, begrippenlijst en literatuurlijst. De Netgebonden Tijdelijke Stuurgroep CLB werd onder meer ondersteund bij de bewaking van de visie- en discussienota 'Preventieve Gezondheidszorg'.

Verder hielp de POC bij de voorbereiding van een Congres Leerlingenparticipatie en nam het deel aan de Stuurgroep *Gelijke Onderwijskansen* en de Reflectiegroep *Leerlingenparticipatie*.

Centrale ondersteuning

Onder deze noemer vallen activiteiten die op vraag van de CLB's centraal worden ontwikkeld ten behoeve van alle centra.

De POC coördineerde de Werkgroep *Formed*. Die paste de gezondheidsvragenlijsten aan voor het basisonderwijs en de basisgezondheidsvragenlijst voor het secundair onderwijs.

Met de Werkgroep *Beroepsgeheim* werden 42 vragen uit een omvangrijke nodenverkenning bij de CLB-medewerkers beantwoord en gepubliceerd onder de vorm van een aanvul-systeem.

De Werkgroep *Schriftelijke Onderwijsgidsen* verzorgde de actualisering en verspreiding van de Onderwijsgidsen Universitair en Secundair Onderwijs. Ze staan ter beschikking op de POC-website.

In samenwerking met de Projecten *Centrale en Regionale Informatheken* werden brochures gerealiseerd over 'Studeren buiten Vlaanderen' en materialen voor loopbaanbegeleiding in de derde graad secundair onderwijs. De POC verzorgde ook de eindredactie van de brochure 'Wat na het secundair onderwijs?', uitgegeven door het departement Onderwijs.

Lokale ondersteuning

In 2002 ondersteunde de POC de lokale CLB's rond volgende thema's: kwaliteitszorg, de implementatie van een kwaliteitssysteem; deelaspecten van kwaliteitszorg zoals de ontwikkeling van documentenbeheer; projectmatig werken en verbeterprojecten; het hanteren van meldingsfiches.

Vorming/nascholing

Centraal, regionaal en sinds 2002 ook lokaal organiseert de POC studiedagen die aansluiten bij de CLB-praktijk en inspelen op nieuwe onderwijsontwikkelingen.

Een werkgroep van de Raad van CLB-directeurs (RADI) organiseerde een bevraging naar de vormingsbehoeften. In gezamenlijk overleg tussen de werkgroep RADI en de POC werden hieruit vijf prioritaire thema's geselecteerd. Die werden in een eerste fase onder de vorm van 'basismodules' uitgewerkt. Ze hadden de nieuwe CLB-medewerkers als eerste doelgroep.

De vijf thema's waren:

- communicatie: grondhouding en gesprekstechnieken;
- school en CLB: partners in leerlingenbegeleiding;
- onderwijsstructuur;
- gezondheidsbevordering op school;
- regelgeving CLB.

De Permanente ondersteuningscel stelde een opmerkelijke toename vast van vragen van de CLB's om lokale vorming te organiseren tijdens voltallige personeelsvergaderingen. Die 'interne vormingen' handelden over de thema's beroepsgeheim, omgaan met cliëntinformatie, deontologische code CLB, projectwerking en het telefonisch onthaal van cliënten.

Logistieke ondersteuning

Op informaticavlak bood de POC ondersteuning bij hard- en softwareproblemen en bij het updaten van de Onderwijsgidsen. In samenwerking met de centrale informaticadienst van het Gemeenschapsonderwijs werd de website van de POC (<http://www.rago.be/poc>) op punt gesteld. Het daggemiddelde van 100 bezoekers bevestigt alvast het nut van de website.

In 2002 beantwoordde de Uniforme Informatiebank 1.027 vragen van hoofdzakelijk leerlingen en studenten (43,4 %), ouders (20,5 %) en CLB-medewerkers (16,4 %).

De meeste vragen situeerden zich in de rubrieken 'Aanbod Hoger onderwijs', 'Aanbod Secundair onderwijs', 'Volwassenenonderwijs' en 'Studeren in het buitenland'.

Tijdens de sluitingsperiodes van de CLB's kan men terecht bij de 'Hallo CLB'-telefonische informatielijn. Alleen al tussen 15 juli en 14 augustus werden 584 vragen beantwoord. Het CLB-Archief en Museum streeft er vooral naar om belangrijke getuigenissen uit het erfgoed van de PMS-/CLB-werking te behoeden voor teloorgang. Het Museum biedt inmiddels een unieke collectie. Ook de Archiefcollectie is uitgegroeid tot een merkwaardige verzameling. In 2002 is de POC gestart met de wetenschappelijke verwerking van de aanwezige archiefbescheiden, wat de toegankelijkheid en de ondersteuning van onderzoek moet ten goede komen.

Intern voortdurend verbeteren

De POC werkt intern volgens het ISO-kwaliteitsmanagementsysteem. De begeleiding van de CLB's heeft daarbij een positief effect gehad op ons systeem. Het kijken naar onze procedures door de ogen van de betrokken CLB-medewerkers, en hun verbeteringssuggesties, heeft al geleid tot vereenvoudiging van ons systeem.

Via het 'Verbeterproject Vraagregistraties' werd een systeem ontwikkeld om alle aan de POC gestelde vragen systematisch te registreren via een gebruiksvriendelijke web-invoegtoepassing. De statistische verwerking van al deze gegevens moet ons toelaten belangrijke conclusies te trekken.

Het 'Verbeterproject Tijdsregistratie', opgezet op aangeven van onze externe auditor, werkte een systeem uit dat elke POC-medewerker toelaat snel en eenvoudig de bestede werktijd te registreren via web-invulformulieren. Het cijfermateriaal kan belangrijke tendensen aantonen en nuttige informatie leveren om de organisatie te evalueren en bij te sturen. Meer informatie over beide projecten is opgenomen in het jaarverslag van de POC op onze website.

Of de POC zich verder prioritair ontwikkelt tot een CLB-ondersteunende dienst, dan wel tot een centrale beleidsondersteunende (studie)dienst, zal mee afhangen van de finalisering van het kerntakendebat.

Administratieve diensten in omvorming

Nieuwe structuren

Het grootscheepse reorganisatieproject van de Vlaamse overheid, bekend als Beter Bestuurlijk Beleid, betekent voor het beleidsdomein Onderwijs en Vorming dat één departement en drie intern verzelfstandigde agentschappen (Iva) worden gepland: Onderwijscommunicatie, Onderwijs Dienstencentrum en Interface Vorming. Het departement staat in voor de beleidsondersteuning, de Iva zijn belast met beleidsuitvoerende taken. Daarnaast komt er een Iva met rechts-persoonlijkheid, genaamd Agion (Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs), dat wordt bijgestaan door een raadgevend comité. Dat agentschap zal onder meer de taken overnemen van Digo (Dienst voor investeringen in het gesubsidieerd onderwijs) en Ivah (Investeringsdienst van de Vlaamse autonome hogescholen). Het zal ook zorgen voor de financiering van de grote infrastructuurwerken van het Gemeenschapsonderwijs.

Nieuwe takenpakketten voor de administratieve diensten

Niet alleen komen er nieuwe structuren, ook de arbeidsvoorwaarden voor het Vlaams overheidspersoneel worden opnieuw vastgelegd. Er is een eenvormig en vereenvoudigd statuut voor het personeel van alle departementen en agentschappen in de maak.

Omdat het Gemeenschapsonderwijs buiten de reorganisatie valt, is gevraagd om het toepassingsgebied ook uit te breiden tot het personeel van de administratieve diensten.

In afwachting van een grondigere reorganisatie van de administratieve diensten op initiatief van de afgevaardigd bestuurder, werden met ingang van 18 maart 2002 al een aantal wijzigingen doorgevoerd van de takenpakketten van de afdelingen en de concrete opdrachten van de afdelingshoofden:

- het secretariaat van de bestuursorganen werd geïntegreerd in het algemeen secretariaat;
- sommige taken van afdelingen zijn overgeheveld naar de afdeling Financiën, waar reeds analoge taken werden uitgevoerd;
- de takenpakketten inzake infrastructuur werden ondergebracht in één afdeling.

Personeelsbewegingen

In de loop van 2002 zijn 15 personeelsleden uitgestapt, 17 gepensioneerd, 3 ontslagnemend en 2 personeelsleden overleden van de oorspronkelijk 359 statutaire personeelsleden.

In het raam van de intersectorale collectieve arbeidsovereenkomst voor 2001 en 2002, werden de salarissen van de niveaus E, D en C vanaf 1 december 2002 met 1 % verhoogd. Het gewaarborgd minimumloon en de grensbedragen voor de toekenning van de haard- en standplaatstoelagen verhoogden in dezelfde mate.

Door de toepassing van het sectoraal akkoord 2001-2002 is het vakantiegeld van de rangen A4 tot en met D2 opgetrokken tot een percentage van 55 % tot 75 % van het brutomaandsalaris van de maand april 2002. Voor wat de RSZ-verplichtingen betreft is het Gemeenschapsonderwijs vanaf 1 december 2002 in het dimona-systeem ingestapt.

Aanwerving en bevordering

Door het stijgend aantal uitstappers en gepensioneerden in de technische functies bij de infrastructuurafdelingen kwam de werking van een aantal technische vakdomeinen in het gedrang.

Daarom werd overgegaan tot een contractuele werving van drie personeelsleden van niveau A en acht personeelsleden van niveau B.

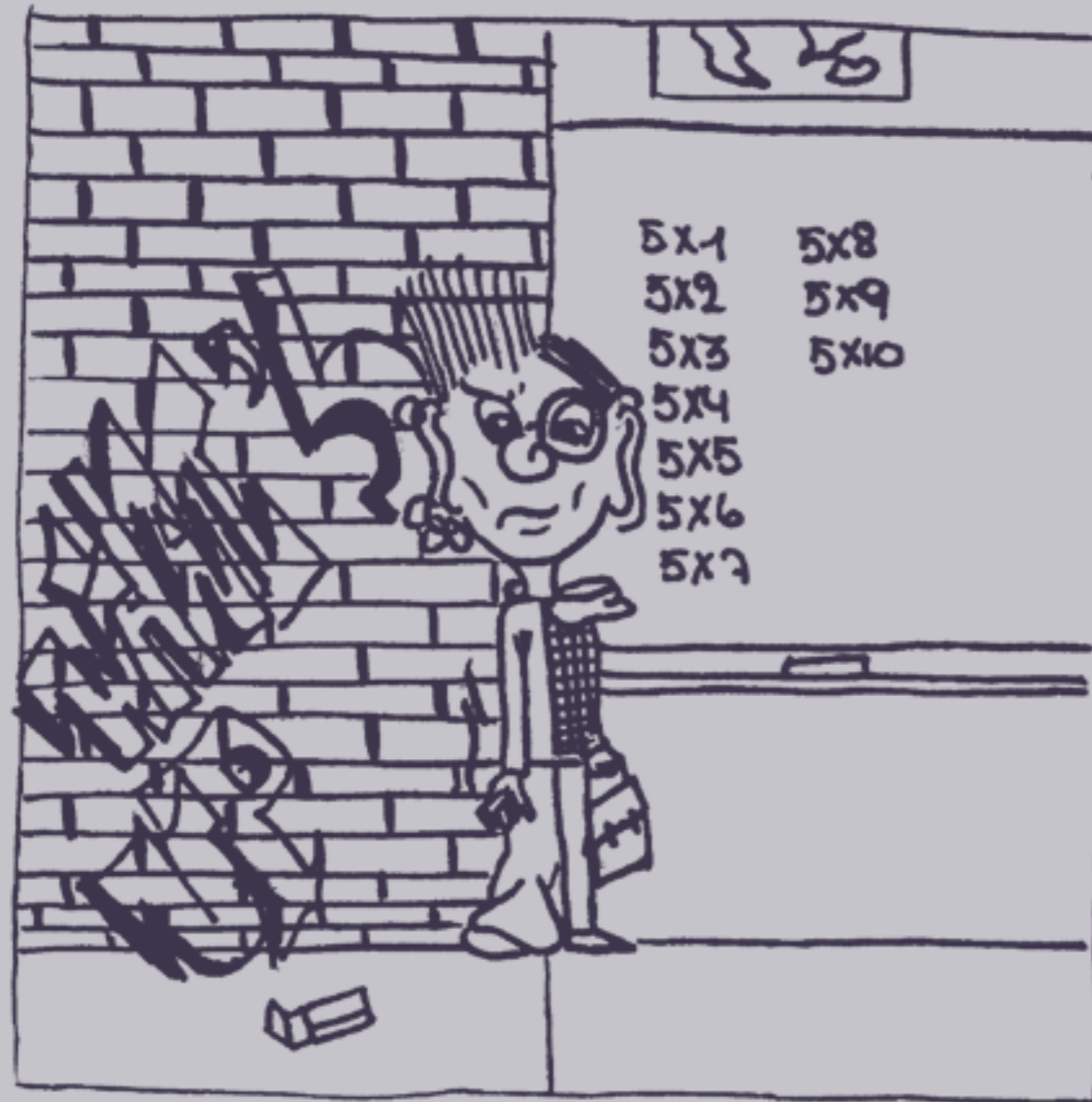
Voor de afdeling Financiën werd een econoom (niveau A) aangeworven en het verificatiekorps uitgebreid met vier deskundigen (niveau B - specialiteit boekhouden). Twee gespecialiseerde licentiaten accountancy kwamen in dienst voor het uitvoeren van het injunctierecht en het eventueel in de plaats treden van de scholengroepen. Daarnaast werden twaalf contractuele personeelsleden van niveau A en drie van niveau B tot de stage toegelaten, met het oog op een statutaire aanwerving.

Voor het eerst sinds lang konden de statutaire personeelsleden weer deelnemen aan bevorderingsexamens voor overgang naar een hoger niveau. Voor adjunct van de directeur (niveau A) slaagde één personeelslid van niveau B, voor deskundige (niveau B) slaagden tien personeelsleden van niveau C en D.

Met het oog op het verder verfijnen van de takenpakketten werd in het najaar van 2002 in de diverse centrale overlegcommissies in het algemeen, en door de algemeen directeurs van de scholengroepen in het

bijzonder, nagedacht over de ondersteuningsbehoeften van het lokale en het mesoniveau. De neerslag van de besprekingen is verwerkt in een gemotiveerd voorstel van personeelsformatie van de afgevaardigd bestuurder.

| Deel 2: cijfers en feiten |

cijfers en feiten

Meer dan in aantallen, ligt de sterkte van het gemeenschaps-
onderwijs in de kwaliteit van zijn onderwijs, geschraagd door
gemotiveerde medewerkers.

Bovendien voorzien wij in een essentiële behoefte: wij zorgen
voor de vrije keuze, zijn voor iedereen toegankelijk en respecteren
ieders levensovertuiging in een actief pluralisme.

De positie van het gemeenschapsonderwijs in het onderwijslandschap

Het marktaandeel van het gemeenschapsonderwijs is moeilijk te vatten in één cijfer. Het varieert naargelang het gaat om voltijds of niet-voltijds onderwijs. Ook een uitsplitsing naar onderwijsniveau en -vorm is vereist om de juiste conclusies te kunnen trekken. In het hiernavolgend overzicht schetsen wij dan ook een genuanceerd beeld van onze positie en plaatsen die in de juiste context.

INSTELLINGEN EN LEERLINGEN IN 2002/2003		
NIVEAU	INSTELLINGEN	LEERLINGEN
VOLTIJDS ONDERWIJS		
<i>Basisonderwijs - gewoon</i>	365	80.671
<i>Basisonderwijs - buitengewoon</i>	38	5.837
<i>Secundair onderwijs - gewoon</i>	233	67.295
<i>Secundair onderwijs - buitengewoon</i>	21	3.409
TOTAAL	657	157.212
NIET VOLTIJDS ONDERWIJS		
<i>Volwassenenonderwijs</i>	29	84.365
<i>Deeltijds kunstonderwijs</i>	15	9.056
<i>Deeltijds beroepssecundair onderwijs</i>	16	1.688
TOTAAL	60	95.109
INTERNATEN		
<i>Gewoon onderwijs</i>	42	3.286
<i>Buitengewoon onderwijs</i>	19	1.094
TOTAAL	61	4.380
<i>Centra voor Leerlingenbegeleiding</i>	24	

Voltijds onderwijs

Voor een analyse van de leerlingencijfers baseren wij ons voor het schooljaar 2002-2003 op de oktobertelling van het departement Onderwijs.

Voor de vergelijking met de schooljaren 1997-1998 tot 2001-2002 doen we een beroep op de officiële tellingen van 1 februari, zoals die blijken uit het Statistisch Jaarboek van het departement Onderwijs. Voor het kleuter- en buitengewoon onderwijs is de vergelijking met de februaricijfers weinig relevant. Daarom wordt voor deze onderwijsniveaus enkel een beroep gedaan op cijfers uit de Beperkte Statistische Telling.

Algemeen

In het schooljaar 2002-2003 volgden 157.212 leerlingen les in het gewoon en buitengewoon voltijds onderwijs van het gemeenschapsonderwijs.

ALGEMEEN					
	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
<i>Leerlingen</i>	157.831	156.894	156.530	160.120	157.212
<i>Marktaandeel</i>	14,61%	14,59%	14,57%	14,60%	14,59%

De evolutie over de laatste vijf schooljaren wijst op een lichte daling van het aantal leerlingen in het voltijds onderwijs (-0,39 % tegenover het schooljaar 1998-1999), wat overeenstemt met de algemene trend, vooral als gevolg van de daling van het geboortecijfer. Worden de overnames en overdracht van scholen wel in rekening gebracht, dan stijgt het aantal leerlingen in 2002-2003 tot 161.930, een marktaandeel van 15,03 %.

Gewoon basisonderwijs

In het schooljaar 2002-2003 volgden 80.671 leerlingen les in het gewoon basisonderwijs. Verdeeld over het kleuter- en lager onderwijs tijdens de vijf recentste schooljaren geeft dit de volgende cijfers:

KLEUTERONDERWIJS					
	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
Leerlingen	27.862	27.576	27.464	30.970	27.204
Marktaandeel	13,02%	13,06%	12,98%	13,11%	13,00%

LAGER ONDERWIJS					
	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
Leerlingen	53.479	53.984	54.391	53.996	53.467
Marktaandeel	13,21%	13,23%	13,30%	13,33%	13,23%

Het kleuteronderwijs blijft de laatste jaren vrij constant. Tegenover het schooljaar 1998-1999 is er echter een lichte achteruitgang van 658 leerlingen of 2,36 %.

Voor het lager onderwijs is er ook een lichte achteruitgang. Vergeleken met 1998-1999 daalde het aantal met 12 leerlingen of 0,02 %.

Zowel voor het kleuter- als voor het lager onderwijs blijft het marktaandeel stabiel rond 13 %. Nemen we de overnames en overdracht van scholen toch mee in de berekening, dan komt het aantal kleuters in 2002-2003 op 28.588, wat een marktaandeel van 13,67 % oplevert. Voor het lager onderwijs tellen we dan 55.748 leerlingen en dus een marktaandeel van 13,79 %.

Gewoon secundair onderwijs

In het schooljaar 2002-2003 volgden 67.295 leerlingen les in het gewoon secundair onderwijs. Verdeeld over de vijf schooljaren geeft dit volgende leerlingencijfers en marktaandelen:

SECUNDAIR ONDERWIJS					
	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
Leerlingen	68.087	66.695	65.871	66.013	67.295
Marktaandeel	16,23%	16,10%	16,00%	16,04%	16,03%

In vergelijking met het schooljaar 1998-1999 verloor het gewoon secundair onderwijs 792 leerlingen. Dit is een daling van 1,16 %. Hiermee zitten we onder de algemene trend in Vlaanderen (+0,03 %). Die daling resulteert in een verlies van marktaandeel.

Als de overnames en overdrachten van scholen toch worden meegenomen in de berekeningen, komt het aantal leerlingen secundair onderwijs in 2002-2003 op 67.978, en dus een marktaandeel van 16,20 %.

Bekijkt men de cijfers per graad, dan geeft dit volgend resultaat:

CIJFERS PER GRAAD					
	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
Eerste graad	21.923	22.148	22.205	22.374	22.780
Tweede graad	22.707	21.601	21.367	21.828	22.414
Derde graad	23.186	22.737	21.995	21.419	21.619

In de eerste graad groeide het aantal leerlingen nog met 857 (+3,91 %) vergeleken met 1998-1999. De algemene trend in Vlaanderen bedraagt in diezelfde periode echter +6,36 %. Indien overnames en overdrachten worden meegeteld, dan komt het aantal leerlingen in de eerste graad in 2002-2003 op 22.957.

In de tweede graad waren er 293 leerlingen minder (-1,29 %). De trend in Vlaanderen is hier -0,79 %. Indien overnames en overdrachten worden meegeteld, dan komt het aantal leerlingen in de tweede graad in 2002-2003 op 22.650.

In de derde graad waren er 1.567 leerlingen minder (-6,76 %), tegenover een trend in Vlaanderen van -6,34%. Als we de overnames en overdrachten meetellen, dan komt het aantal leerlingen in de derde graad in 2002-2003 op 21.889.

Bekijkt men de cijfers in het secundair onderwijs per onderwijsvorm, dan geeft dit volgend resultaat:

CIJFERS PER ONDERWIJSVORM					
	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
ASO	18.017	17.667	17.537	17.253	17.675
Marktaandeel	16,00%	16,09%	16,20%	16,09%	16,24%
TSO	10.127	9.801	9.631	9.820	10.052
Marktaandeel	11,22%	11,03%	10,93%	11,19%	11,32%
BSO	16.689	15.832	15.217	15.159	15.268
Marktaandeel	22,56%	21,96%	21,75%	22,08%	22,11%
KSO	1.060	1.038	977	1.015	1.038
Marktaandeel	20,81%	21,55%	20,95%	21,37%	20,65%

Het ASO (algemeen secundair onderwijs) kende een daling van 342 leerlingen (-1,90 %) ten opzichte van het schooljaar 1998-1999.

In het TSO (technisch secundair onderwijs) verminderde het aantal leerlingen met 75 (-0,74 %).

Het BSO (beroepssecundair onderwijs) kende een daling van 1.421 leerlingen (-8,51 %).

In het KSO (kunstsecundair onderwijs) verminderde het aantal leerlingen met 22 (-2,07 %).

Deze evolutie resulteert in een stijgend marktaandeel voor ASO en TSO, vergeleken met het schooljaar 1998-1999. Het aandeel BSO en KSO neemt af.

Worden overnames en overdrachten meegenomen in de totalen, dan krijgt het TSO in 2002-2003 een marktaandeel van 11,50 %, het BSO van 22,57 % en het KSO van 21,30 %.

Het marktaandeel ASO wijzigt niet.

Buitengewoon onderwijs

In het schooljaar 2002-2003 volgden 9.246 leerlingen les in het buitengewoon onderwijs, een toename met 843 leerlingen tegenover het schooljaar 1998-1999.

Verdeeld over het kleuter-, lager en secundair onderwijs geeft dit de volgende cijfers:

BUITENGEWOON ONDERWIJS					
	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03
<i>Kleuter</i>	450	450	429	485	467
<i>Marktaandeel</i>	25,82%	25,68%	26,19%	28,99%	28,12%
<i>Lager</i>	4.682	4.877	5.006	5.406	5.370
<i>Marktaandeel</i>	19,51%	19,73%	19,87%	20,35%	20,48%
<i>Secundair</i>	3.271	3.312	3.369	3.250	3.409
<i>Marktaandeel</i>	20,82%	20,87%	21,39%	20,40%	20,81%
TOTAAL	8.403	8.639	8.804	9.141	9.246

In vergelijking met het schooljaar 1998-1999 stijgt het aantal kleuters met 17 (+3,78 %).

In het buitengewoon lager onderwijs is er een stijging met 688 leerlingen (+14,69 %).

Het marktaandeel van het buitengewoon kleuter- en lager onderwijs neemt toe.

Het buitengewoon secundair onderwijs kende tegenover 1998-1999 een toename met 138 leerlingen (+4,22 %). Het marktaandeel blijft status-quo.

Worden overnames en overdrachten meegeteld, dan zitten er in 2002-2003 475 kleuters in het buitengewoon onderwijs, wat een marktaandeel van 28,60 % oplevert. In het buitengewoon lager onderwijs stijgt het aantal tot 5.581 en een marktaandeel van 21,29 %. Het buitengewoon secundair onderwijs telt dan 3.560 leerlingen, wat het marktaandeel op 21,73 % brengt.

Het niet-voltime onderwijs omvat het volwassenenonderwijs, het deeltijds kunstonderwijs en het deeltijds beroepssecundair onderwijs. Voor de analyse van deze cijfers baseren wij ons op de tellingen van 1 februari, zoals uitgevoerd door het departement Onderwijs en gepubliceerd in het Statistisch Jaarboek. Voor het volwassenenonderwijs echter hanteert het departement een andere telling vanaf het schooljaar 1999-2000. Men neemt de cijfers voor een referentieperiode. Voor het schooljaar 2001-2002 betrof dit de volledige periode van 1 februari 2001 tot 31 januari 2002.

Centra voor Volwassenenonderwijs (CVO)

Het decreet Volwassenenonderwijs gaf een volledig nieuwe structuur aan het vroegere onderwijs voor sociale promotie. Onder meer het modulair onderwijs werd uitgebreid. Dat laat meer ruimte voor organisatorische flexibiliteit. Ook de telling werd daardoor gewijzigd: de referentiedatum werd vervangen door een referentieperiode. Dit alles maakt de vergelijking met vorige schooljaren wel erg moeilijk.

In het volwassenenonderwijs van het gemeenschapsonderwijs waren 84.365 cursisten ingeschreven in de referentieperiode van 1 februari 2001 tot 31 januari 2002.

CVO					
	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02
<i>Leerlingen</i>	38.165	42.266	53.228	76.404	84.365
<i>Marktaandeel</i>	26,06%	26,75%	28,48%	30,10%	30,75%

In vergelijking met het schooljaar 1997-1998 nam het aantal cursisten toe met 46.200 of 121 %. Hiermee zitten we sterk boven de trend in Vlaanderen. Die bedraagt voor dezelfde periode +87,55 %. De stijging resulteert in een groeiend marktaandeel voor het gemeenschapsonderwijs.

Deeltijds kunstonderwijs (DKO)

Op 1 februari 2002 waren in het deeltijds kunstonderwijs van het gemeenschapsonderwijs 9.056 leerlingen ingeschreven.

DKO					
	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02
Leerlingen	9.117	9.234	9.112	8.969	9.056
Marktaandeel	6,74%	6,68%	6,53%	6,36%	6,22%

In het schooljaar 2001-2002 nam het aantal leerlingen in het deeltijds kunstonderwijs af met 61 leerlingen of -0,67 %, vergeleken met het schooljaar 1997-1998. Voor dezelfde periode bedroeg de trend in Vlaanderen +7,59 %. Over de jaren heen is er dus sprake van een dalend marktaandeel voor het gemeenschapsonderwijs.

Deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO)

Op 1 februari 2002 waren in het deeltijds beroepssecundair onderwijs 1.688 leerlingen ingeschreven.

DBSO					
	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02
Leerlingen	1.682	1.615	1.651	1.676	1.688
Marktaandeel	29,50%	28,47%	28,84%	28,17%	27,10%

Ten opzichte van het schooljaar 1997-1998 nam het aantal leerlingen in het beroepssecundair onderwijs in 2002 toe met 6. Dit is een stijging met 0,36 %. Hiermee zit het gemeenschapsonderwijs onder de trend in Vlaanderen. Die bedroeg in dezelfde periode +9,26 %. Het marktaandeel daalt dan ook.

Internaten

In het kalenderjaar 2002 waren er 42 internaten in het gewoon onderwijs. Volgens hun beheersvorm gaat het om:

- 36 gewone internaten gehecht aan een basis- of secundaire school;
- 3 autonome internaten, niet verbonden aan een onderwijsinstelling;
- 3 tehuizen voor kinderen van wie de ouders geen vaste verblijfplaats hebben.

Daarnaast zijn er 19 internaten in het buitengewoon onderwijs.

De internaten worden beheerd door 24 scholengroepen. Niet in alle scholengroepen is een internaat beschikbaar.

Onderstaande tabel geeft de cijfers weer van het aantal internaten, verdeeld volgens onderwijstype:

ONDERWIJSTYPE	1 FEBRUARI 2002
Kleuter	20
Lager	812
BuLO	57
Secundair	1.688
BuSO	34
ASBO*	33
DBSO	48
Hoger	594
TOTAAL	3.286

* Aanvullend Secundair Beroepsonderwijs

Overname van scholen uit het gemeentelijk net

Het Gemeenschapsonderwijs nam in 2002 tien basisscholen over van het gemeentelijk onderwijs in Mechelen, evenals twee scholen secundair onderwijs, een centrum voor deeltijds beroepssecundair onderwijs en een centrum voor volwassenenonderwijs.

In Tienen werd zowel het gemeentelijk (3 scholen) als het provinciaal basis-onderwijs (1 school) aan het Gemeenschapsonderwijs overgedragen.

Financiën

Op 1 januari 2000 werd de nieuwe structuur in het Gemeenschapsonderwijs ingevoerd. Hierdoor ligt de financiële bevoegdheid voor het onderwijsproces op het niveau van de scholengroep. Dat bemoeilijkt het ontwikkelen van financiële gegevens over de jaren heen. De verplichting om een bedrijfseconomische boekhouding te voeren en niet langer een kasboekhouding, vormt een bijkomende moeilijkheid om de vergelijking te maken met de begrotingsjaren 1999 en voordien. Toch kan een analyse van de grote financiële tendensen een beeld geven van de evolutie van het Gemeenschapsonderwijs.

Voor de analyse van de jaarrekeningen van het geheel der scholengroepen moeten we ons noodgedwongen nog richten op het begrotingsjaar 2001, doordat de consolidatie voor 2002 pas voorhanden is eind september 2003.

Financiële ontwikkelingen in de onderwijsinstellingen

Zoals in deel I van dit jaarverslag vermeld, werd in 2002 (onder meer tijdens de 'rondetafelconferentie leerplichtonderwijs'), geen consensus bereikt over de financiering van het onderwijs. Het standpunt van het Gemeenschapsonderwijs was dat er naast de basisfinanciering rekening moet worden gehouden met een voldoende extra financiering voor leerling- en schoolgebonden kenmerken. De schoolfinanciering, zoals die door de Vlaamse minister van Onderwijs wordt gepropageerd, kan echter niet van vandaag op morgen worden uitgewerkt. De werkingsmiddelen evolueren nog altijd naar de streefverhouding 100/76 (gemeenschapsonderwijs 100/vrij gesubsidieerd onderwijs 76), die in het regeerakkoord van 1995 werd opgenomen. De hogere werkingsmiddelen voor het gemeenschapsonderwijs dienen om de zwaardere verplichtingen na te komen: de begeleiding van kansarmoede, de opvang van migranten, leerlingenbegeleiding, het waarborgen van de vrije keuze. Die streefverhouding wenst men over enkele jaren te bereiken, voornamelijk via het niet vervangen van administratief, meesters-, vak- en dienstpersoneel (AMVD-personeel).

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de werkingsmiddelen die de onderwijsinstellingen van het Gemeenschapsonderwijs ontvangen.

	WERKINGSMIDDELEN (IN MILJOEN EURO)					
	1998 ⁽²⁾	1999 ⁽²⁾	2000 ⁽²⁾	2001 ⁽²⁾	2002 ⁽¹⁾	2002 ⁽²⁾
Dotaties	117,960	114,948	118,927	123,233	133,588	133,588
AMVD-personeel	51,802	48,436	43,629	39,864	30,034	33,811
TOTAAL EURO	169,762	163,384	162,556	163,097	163,622	167,399

⁽¹⁾ zonder TBS55+ in loonmassa na BC (correctie door GO centraal dotatieberekening)
gemiddelde loonkost AMVD - personeel 2002: 20.865 euro

⁽²⁾ met TBS55+ in loonmassa vóór BC (cijfers departement onderwijs)

De daling van de totale werkingsmiddelen (dotaties + waarde AMVD-personeel) die zich de voorbije jaren manifesteerde, heeft zich gestabiliseerd en is in 2002 zelfs lichtjes omgebo- gen. Tenminste als we ook rekening houden met het AMVD-personeel dat niet langer werkzaam is in de scholen (TBS 55 +). De ontwikkeling heeft vooral te maken met de indexering van de bestaande werkingsmiddelen en een aantal specifieke bijkomende middelen waarin de Vlaamse Gemeenschap heeft voorzien. Bijvoorbeeld voor administratieve ondersteuning in het kader van de CAO VI, maar ook voor de overname van een aantal schoolinstellingen uit de andere netten, zoals het stedelijk onderwijs van Mechelen.

De daling van de tegenwaarde AMVD-personeel heeft zich ook in 2002 voortgezet, maar wordt dus zoals in het verleden voorlopig nog gecompenseerd door de indexatie van dotaties, de stijging van het aantal leerlingen en de ontvangen tegenwaarde voor het afgevoerde AMVD-personeel. De compensatie voor dat verlies aan personeel is beperkt tot een verhoging van de dotatiemiddelen met ongeveer 14,21 % van de weggevoerde loonmassa van het basisonderwijs en ongeveer 56 % van het secundair onderwijs.

Toch moet men deze cijfers met de nodige voorzichtigheid interpreteren. Door het systeem van de vervroegde uitstapregeling blijft 56 % van de loonkosten opgenomen in de tegenwaarde van het AMVD-personeel, zonder dat men kan beschikken over het personeelslid. Daardoor lijkt ten onrechte dat het afvloeien van die personeelscategorie vertraagt, terwijl de kosten voor de aanwerving van contractuele onderhoudspersoneelsleden meer dan evenredig stijgen.

De scholengroepen

Bij de uitvoering van de jaarrekening 2001 van de scholengroepen, zien we dat het aandeel van de loonlast binnen de werkingsmiddelen (exclusief vastbenoemd AMVD-personeel) stijgt. Voor sommige scholengroepen wordt dat zelfs problematisch, omdat de verhoging van de loonmassa ten koste gaat van de middelen voor investeringen in noodzakelijk didactisch materiaal en onderwijsgebonden middelen.

De beschikbare dotatiemiddelen voor de scholengroepen voor het jaar 2001:

IN EURO	
Basisonderwijs	39.836.489,43
Buitengewoon basisonderwijs	6.296.495,48
Secundair Onderwijs	55.922.300,38
Deeltijds kunstonderwijs	1.623.702,59
Internaten	2.756.576,00
Buitengewoon secundair onderwijs	3.158.163,51
Leerlingenvervoer	3.919.196,63
Eigenaarsonderhoud	7.809.000,00
Ordonnanceringskrediet kleine infrastructuur*	10.401.612,28

* betalingsmiddelen op de vastleggingsmachtiging

De jaarrekening 2001 van de scholengroepen was het tweede begrotingsjaar dat werd uitgevoerd in een bedrijfseconomische boekhoudomgeving. Als we in het jaarverslag van 2001 nog stelden dat het jaar 2000 een overgangsjaar was in alle betekenissen van het woord, dan is 2001 zowel organisatorisch als financieel een stuk 'normaler' geworden. De onzekerheid over de verdeling van de schoolbudgetten binnen de scholengroep is weggevallen, zodat we kunnen stellen dat het ontvangsten- en uitgavenpatroon als referentiebasis kan dienen voor de volgende jaren.

Hoe de scholengroepen de middelen besteden zien we in de jaarrekeningen. Daarin vinden we uiteraard de balans, de resultatenrekening en de toelichting. Om vergelijkingen te kunnen maken met 2000 en voorgaande jaren is de resultatenrekening op zich niet echt geschikt. Het bedrijfseconomisch resultaat kan nogal erg verschillen van het vroegere kasmatig resultaat. Daarom wordt voor het peilen naar de 'gezondheid' van het gemeenschapsonderwijs, in eerste instantie uitgegaan van een vermogensbenadering (balans).

Het *onbelaste saldo* is een element van vergelijking dat wel nog kan worden gehanteerd over de jaren. Onderstaande tabel toont de evolutie over de laatste vijf jaar.

ONTWIKKELING VAN DE SALDI (IN MILJOEN EURO)						
	1996	1997	1998	1999	2000	2001
SALDI EUR	45,736	47,692	49,499	32,546	46,820	39,012

De grote aangroei van de onbelaste saldi eind 2000 is eind 2001 omgeslagen in een grote afname. Die aangroei kwam er door de voorzichtige begrotingspolitiek van de scholengroepen in het eerste jaar, de overdrachten van de centraal voorafgenomen middelen volgens het politiek akkoord en de bijkomende middelen voor kleine infrastructuurwerken. In 2001 zagen we echter een inhaalbeweging in de investeringen (voor installaties en meubilair voor een bedrag van bijna 5 miljoen euro bovenop het afschrijvingsbedrag). Verder ook een daling van het vlottend actief, meer bepaald de geldbeleggingen en de liquide middelen. En ten slotte ook een stijging van de schuldgraad, voornamelijk op de overlopende rekeningen.

KOSTPRIJS MVD-PERONEEL IN DE ONDERWIJNSTELLINGEN						
	IN MILJOEN EURO			AANDEEL IN %		
	<i>vast</i>	<i>contract</i>	totaal	<i>vast</i>	<i>contract</i>	totaal
1996	42,960	41,924	84,884	50,61	49,39	100,00
1997	41,289	39,623	80,912	51,03	48,97	100,00
1998	36,658	40,226	76,884	47,68	52,32	100,00
1999	33,307	41,639	74,946	44,44	55,56	100,00
2000	33,439 ⁽¹⁾	50,553 ⁽²⁾	83,992	39,81 ⁽¹⁾	60,19 ⁽²⁾	100,00
2001	30,034	56,361	86,395	34,76	65,24	100,00

(1) zonder TBS 55+

(2) met MVD van de CLB

Een tweede element van vergelijking is de kostprijs van het MVD-personeel in de onderwijsinstellingen. De evolutie van het dalend aantal vast benoemde MVD-personeelsleden (exclusief administratief personeel) zet zich ook verder in 2001. Verontrustend is het feit dat het aantal contractuele personeelsleden versneld stijgt. Vanuit financieel standpunt kan men echter niet ongestraft een vast benoemd personeelslid vervangen door een contractueel. Men schat dat er 3 vastbenoemden moeten afvloeien om 1 contractueel te kunnen aannemen. De huidige tendens legt dan ook een zware hypotheek op de leefbaarheid van de scholen(groepen) op langere termijn.

Het ombuigen van die tendens en het verschuiven van het patroon van vaste kosten naar beleidsruimte om verder kwalitatief onderwijs te kunnen garanderen, zal een van de grote uitdagingen vormen in het algemeen strategisch plan.

Investeringen in schoolgebouwen

Tijdens de besprekingen in de 'Rondetafelconferentie leerplichtonderwijs' was een van de weinige punten waarover een consensus bestond het gebrek aan middelen om de gebouwenproblematiek op te lossen. Ondanks de geleverde inspanningen, zijn de aanvragen voor nieuw- en vernieuwbouw nog steeds veel groter dan de beschikbare middelen.

Het is belangrijk dat elke partij in deze zijn verantwoordelijkheid neemt. Een rationalisatie van de bestaande schooloppervlakten is noodzakelijk om te komen tot een optimale infrastructuur.

Bovendien zorgt een aanpassing van de bestaande oppervlakte aan de aangewezen oppervlakte voor een steeds weerkerende besparing op onderhoud en verwarming. En bij afstoting creëert men middelen die opnieuw kunnen worden geïnvesteerd. Er werd samen met de scholengroepen vanaf 2000 gezocht naar een systeem dat dergelijke verantwoorde rationalisaties zou belonen. In 2002 leverde dit een verhoogde opbrengst op van verhuur en verkoop van schoolgebouwen. Dat heeft het Gemeenschapsonderwijs ook in staat gesteld om enkele gehuurde gebouwen aan te kopen, zoals het STIMJO (Ensorinstituut) Oostende.

MIDDELEN (IN DUIZENDEN EURO)			
HERKOMST	1989 - 2001	2002	% AANDEEL
<i>Departement Onderwijs</i>	301.113,79	19.175,00	43,44
<i>Verhuren en verkopen van schoolgebouwen</i>	56.328,60	13.173,69	29,85
<i>Overdracht eigen middelen 2001</i>	32.793,59	8.645,43	19,59
<i>Overige inkomsten eigen middelen 2002</i>	-	3.142,53	7,12
TOTAAL	390.235,97	44.136,65	100,00

De cijfers van de administratieve diensten omvatten de administratie, de Pedagogische begeleidingsdienst, het nascholingscentrum en de Permanente Ondersteuningscel. Doordat de integratie van de laatste twee instellingen pas begin 2002 is gebeurd, kunnen de cijfers ten opzichte van 2001 nogal verschillen.

Overeenkomstig het Besluit van de Vlaamse regering van 6 juli 1999 bestaat de rapportage uit een 'bedrijfseconomisch luik' en een 'begrotingsluik'.

Het bedrijfseconomisch luik bestaat uit de balans, de resultatenrekening en de toelichting daaromtrent. De balans wordt hierna in het kort toegelicht.

In het begrotingsluik vindt men per ESER-code een overzicht van de uitvoering van de begroting. Een verschil tussen de twee benaderingen is dat de bespreking van de uitvoering van de begroting is opgemaakt volgens de ESER-Classificatie. Terwijl we bij de bedrijfseconomische benadering de uitvoering op grootboekniveau behandelen. Die twee staan natuurlijk niet volledig los van elkaar. De uitvoering van de begroting vloeit immers voort uit de bedrijfseconomische boekhouding, die in een koppeling voorziet tussen een ESER-code en een bepaalde budgetplaats.

De Centrale Raad keurde op 4 april 2002 de jaarrekening 2002 goed.

Het bedrijfseconomisch luik

De materiële vaste activa zijn gedaald met ongeveer 20 miljoen euro. Gezien er voor 50 miljoen euro afschrijvingen werden geboekt, is er niet onaardig geïnvesteerd. Dat heeft onder andere te maken met de versnelde uitvoering van de bouwplanning, ook met eigen middelen.

De liquide middelen en geldbeleggingen zijn gedaald ten opzichte van 2001. Een belangrijke reden is de toenemende prefinanciering door het Gemeenschapsonderwijs voor betalingskredieten op de vastleggingsmachtiging voor gebouwen. Dat betekent dat er een stijgende achterstand is in de uitbetaling van ordonnanceringskredieten (betalingskredieten gebouwen) door de Vlaamse Gemeenschap aan het Gemeenschapsonderwijs.

Omdat het boekhoudtechnisch niet is toegelaten in deze problematiek een vordering in te schrijven op de Vlaamse Gemeenschap, blijkt deze situatie niet uit de boekhouding.

Aan de passiefzijde cumuleert het verlies verder tot een bedrag van 120 miljoen euro.

Dit is te wijten aan de afschrijvingen op schoolgebouwen. Die vertekenen de resultatenrekening van de centrale administratie. De gebouwen worden immers op het centrale niveau beheerd en ook geactiveerd.

Het moet echter mogelijk zijn om boekhoudtechnisch deze vertekeningen te elimineren, zodat het werkelijke werkingsresultaat zichtbaar wordt. In 2003 zullen ter zake voorstellen worden geformuleerd aan de begeleidingscommissie en het kabinet Onderwijs. De begeleidingscommissie staat in voor de uitvoering en interpretatie van het boekhoudbesluit van de Rago.

BALANS 31-12-2001			
ACTIVA		PASSIVA	
VASTE ACTIVA		EIGEN VERMOGEN	
II Immateriële	42.651,42	I Patrimonium	566.115.702,89
III Materiële	493.840.433,94	Over te dragen tekort	87.273.141,51
IV Financiële	0	IV Reserves	32.624.392,33
VLOTTENDE ACTIVA		VI Investeringsdotatie	15.930.403,57
V Vorderingen > 1 jaar	0	VREEMD VERMOGEN	
VI Voorraden	1.343,53	VII Voorzieningen	0
VII Vorderingen <= 1 jaar	994.821,23	VIII Schulden > 1 jaar	15.617,84
VIII Geldbeleggingen	29.308.000,00	IX Schulden <= 1 jaar	1.927.894,79
IX Liquide middelen	5.189.718,89	X Overlopende rekeningen	36.099,10
TOTAAL ACTIVA	529.376.969,01	TOTAAL PASSIVA	529.376.969,01

BALANS 31-12-2002			
ACTIVA		PASSIVA	
VASTE ACTIVA		EIGEN VERMOGEN	
II Immateriële	44.318,06	I Patrimonium	566.402.078,90
III Materiële	474.734.223,91	Over te dragen tekort	120.007.449,75
IV Financiële	0	IV Reserves	32.198.224,06
VLOTTENDE ACTIVA		VI Investeringsdotatie	27.395.672,45
V Vorderingen > 1 jaar	0	VREEMD VERMOGEN	
VI Voorraden	25.782,21	VII Voorzieningen	0
VII Vorderingen <= 1 jaar	897.272,35	VIII Schulden > 1 jaar	0
VIII Geldbeleggingen	26.678.885,00	IX Schulden <= 1 jaar	1.994.251,82
IX Liquide middelen	5.519.018,13	X Overlopende rekeningen	39.636,49
TOTAAL ACTIVA	508.022.413,97	TOTAAL PASSIVA	508.022.413,97

Het begrotingsluik

In de begroting 2002 lagen de accenten op kwaliteitsmanagement (zoals het ISO-project), het ontwikkelen van een algemeen strategisch plan voor het gemeenschapsonderwijs en een doorgedreven vormingsplan voor het personeel.

Bovendien werd een aanzet gegeven tot het omkeren van de kostenstructuur, waarin de vaste kosten voor personeel en huisvesting en de daaraan verbonden kosten zwaar doorwegen.

Daarbij werden heel wat voorbereidende studies klaargestoomd. Die moeten de Raad en de afgevaardigd bestuurder van het Gemeenschapsonderwijs in 2003 toelaten snel de nodige beslissingen te nemen, wanneer de nieuwe personeelsformatie wordt doorgevoerd.

Dit moet beleidsruimte scheppen, zodat er een nieuwe dynamiek kan ontstaan bij het uitvoeren van het algemeen strategisch plan.

Jaarrekening 2001 van de scholengroepen

Het college van accountants heeft voor elke scholengroep een verslag opgesteld over het boekjaar 2001. De jaarrekeningen werden samen met de accountantsverslagen overgemaakt aan de Raad en geconsolideerd op het centrale niveau. Het beleidstoezicht door de Raad dient trouwens te gebeuren op basis van de jaarlijkse en tussentijdse accountantsverslagen.

Vooraf werden duidelijke afspraken gemaakt met het college van accountants omtrent het soort en de aard van de controles. Zo konden de problemen van de consolidatie van de jaarrekeningen 2000 worden vermeden. Bovendien kon, in samenwerking met het verificatiekorps, een beter en meer gestoffeerd rapport worden afgeleverd.

Door een scherpere controle van het administratief en financieel proces in de scholen, kunnen we met grotere zekerheid zeggen dat de boekhouding een getrouw beeld van de werkelijkheid geeft. Dat is ook te danken aan de hogere kwaliteit van de boekhoudingen van de scholengroepen. Bovendien hebben de meeste scholengroepen de jaarrekening op tijd ter beschikking van de accountants gesteld.

Bedrijfsresultaat

De analyse van het bedrijfseconomisch resultaat van het boekjaar 2001 voor de scholengroepen leert ons dat er 19 scholengroepen een verlies leden (vóór resultaatsverdeling). Dat verlies omvat ook de afschrijvingen van het vast actief.

Dat een scholengroep een verlies lijdt na een overschot in het vorig boekjaar, is niet zo erg. Voor zover ze tenminste de reserves niet heeft opgenomen in de begroting van het jaar, en mits het tekort niet wordt veroorzaakt door recurrente uitgaven. Spijtig genoeg toont de evolutie van de loonkost aan dat dat in de meeste gevallen wel zo is.

Voor een enkele scholengroep zorgt het gecumuleerd verlies ook voor de nodige liquiditeitsmoeilijkheden, meer bepaald in de laatste maand voor de storting van de dotatieschijven door het departement Onderwijs. De Raad heeft dan ook geoordeeld dat voor een aantal scholengroepen die liquiditeitsproblemen hebben - of daar snel naar evolueren - er een besparingsplan moet worden uitgewerkt door de centrale administratie, samen met die scholengroepen.

Het ontstaan van negatieve onbelaste reserves wordt vaak veroorzaakt door een snel stijgende loonkost in de scholengroep. De oplossingen zullen dan ook voornamelijk moeten worden gezocht in het oordeelkundig aanwenden en herschikken van het beschikbare personeel. Zonder daarbij over te gaan tot evenredige contractuele aanwervingen bij daling van het aantal statutaire onderhoudspersoneelsleden. Dat moet uiteraard worden gecombineerd met een betere kostenbeheersing op andere domeinen en een eventuele verhoging van inkomsten.

Enkele bevindingen

Ondanks de verbetering in de boekhoudkundige registratie is er grote nood aan eenduidige richtlijnen over het financieel en administratief proces. Daarom zullen we de interne controlemaatregelen en de daaraan verbonden verantwoordelijkheidsmatrix zo snel mogelijk invoeren. De Vlaamse regering heeft daarvoor reeds de wijziging van het Besluit van de Vlaamse regering van 6 juli 1999 inzake begroting en boekhouding formeel goedgekeurd.

De rapportering van de accountants naar de raden van bestuur en de Centrale Raad is nu al meer gericht op beleidsinformatie. Toch zijn ook deze onderzoeken een leerproces, zodat de ervaringen van de jaarrekening 2001 ook weer van pas kunnen komen voor de jaarrekening 2002. Een aantal proefprojecten werden reeds opgestart en zullen in de loop van 2003 worden uitgerold over alle scholengroepen.

Infrastructuur

Kleine infrastructuurwerken

In 2002 werd voor de scholengroepen in totaal 10.558.000 euro vastgelegd voor de uitvoering van kleine infrastructuurwerken. Voor de verdeling onder de scholengroepen werd rekening gehouden met de oppervlakte waarover de scholengroep maximaal mag beschikken op basis van zijn leerlingenaantal en lestijdenpakket. De infrastructuurafdelingen verstrekten technisch en administratief advies over de uitvoering van kleine infrastructuurwerken aan alle scholengroepen die erom verzochten.

In het najaar werd beslist om 3.900.000 euro extra ter beschikking te stellen van de scholengroepen. Zo konden ze een inhaalprogramma uitvoeren op prioritaire vlakken als veiligheid, energiebesparingen en dakvernieuwingen.

Nieuwbouw, grote infrastructuurwerken en aankoop zware didactische apparatuur

Voor de uitvoering van nieuwbouwwerken en grote infrastructuurwerken werd door de centrale administratie in totaal 21.880.000 euro vastgelegd (vastleggingsmachtiging plus eigen middelen). Om tot de lijst van uit te voeren projecten (planning) te komen werden door de Centrale Raad op advies van de centrale adviescommissie Infrastructuur de criteria vastgelegd waarmee de noden in de scholengroepen werden geëvalueerd en gerangschikt.

De scholengroepen bepaalden op basis van deze criteria hun prioritaire noden. Uit die voorstellen distilleerde de commissie infrastructuur een lijst van prioritaire projecten over de scholengroepen heen, die vervolgens ter goedkeuring werd voorgelegd aan de Centrale Raad.

Samenwerking met de Vlaams Bouwmeester

Sinds 2001 gebruikt men voor de aanduiding van een ontwerpteam voor een gedeelte van de nieuwbouwprojecten de 'procedure van de open oproep' van Bob Van Reeth, Vlaams Bouwmeester. Zijn werkwijze bestaat erin uit de open oproep een vijftal ontwerpers te selecteren. Deze vijf krijgen de kans om tegen een vergoeding een voorstel in te dienen voor de realisatie van het project (inclusief de opmaak van een schetsontwerp). Die nieuwe ideeën en creativiteit verhogen de architecturale waarde van onze bouwprojecten.

Voor 4 bouwprojecten is in 2002 een ontwerp gekozen en een ontwerpteam aangeduid via deze procedure: KA Schoten, BS Tienen, KTA Dendermonde, BS Spiere-Helkijn.

Voor de projecten in Oostende en Sint Niklaas werd in 2001 een ontwerpteam aangeduid. Voor deze projecten is de ontwerpfase reeds achter de rug en werd een aanbesteding georganiseerd.

Verzekering van de onroerende goederen

Op dit moment is enkel een gedeelte van de roerende goederen in de scholen van het Gemeenschapsonderwijs verzekerd. Het Gemeenschapsonderwijs draagt zelf alle risico's van de onroerende goederen in eigendom (brand, storm, enz.).

Dat is niet meer zo evident. Het Bijzonder Decreet van 14 juli 1998 droeg immers een gedeelte van de bevoegdheden inzake infrastructuur over naar de scholengroepen. Daarom werd beslist een riskmanager de mogelijkheid te laten onderzoeken om de onroerende goederen te verzekeren. Op basis van de studie startte het Gemeenschapsonderwijs een procedure op voor het afsluiten van een verzekering voor het gehele roerende en onroerende patrimonium. De riskmanager werd ingezet voor de opmaak van het lastenboek en stond mee in voor de onderhandelingen met de kandidaat verzekeraars. In het najaar werden de onderhandelingen afgerond.

Gelet op de hoge verzekeringspremie die zou moeten betaald worden in vergelijking met de kostprijs van de schades uit het verleden, besliste het Gemeenschapsonderwijs om een aantal alternatieven te onderzoeken. Dat onderzoek was eind 2002 nog aan de gang.

Urgentiefonds VGC

In januari 2002 werd een protocolakkoord afgesloten tussen het Gemeenschapsonderwijs en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) over de financiering van investeringen in Gemeenschapsscholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In de periode 2002-2004 stelt de VGC hiervoor een bedrag van ongeveer 4.685.000 euro ter beschikking van het Gemeenschapsonderwijs.

Het Gemeenschapsonderwijs zal volgende projecten financieren met de middelen van het urgentiefonds:

PROJECTEN		EURO
<i>BS in Van Overbekelaan Ganshoren</i>	<i>Klassenvleugel</i>	<i>745.000</i>
<i>BS in Etterbeek</i>	<i>Klassenvleugel</i>	<i>1.675.000</i>
<i>BS in Gulden Korenstraat St.-Agatha-Berchem</i>	<i>Klassenvleugel</i>	<i>1.250.000</i>
<i>BS in St.-Vincentiusstraat Evere</i>	<i>Nieuwbouw en verbouwing</i>	<i>900.000</i>
<i>Scholengroep Brussel</i>	<i>Voorstudie centrale keuken</i>	<i>75.000</i>
TOTAAL URGENTIEFONDS		4.645.000

De overeenkomst met de VGC voorziet dat het Gemeenschapsonderwijs als tegenprestatie vanuit haar eigen investeringsmiddelen een vergelijkbare financiële inspanning levert voor de scholengroep Brussel. Het Gemeenschapsonderwijs voorziet daarom op de investeringsplanning 2003-2004 volgende posten voor die scholengroep Brussel:

PROJECTEN		EURO
<i>KA/BS in Schaarbeek</i>	<i>Nieuwbouw klassen KA & pol. Zaal</i>	<i>870.000</i>
<i>MPI-BUSO in Neder-over-Heembeek</i>	<i>Administratie</i>	<i>625.000</i>
<i>BS Engelandstraat in Sint-Gillis</i>	<i>Nieuwbouw i.p.v. de Merodestraat</i>	<i>990.000</i>
<i>BS Drogenboswtg in Ukkel</i>	<i>Uitbreiding</i>	<i>240.000</i>
<i>Kunsthumaniora in Brussel</i>	<i>Herlocatie</i>	<i>500.000</i>
<i>BS Vaartstraat in Brussel</i>	<i>Aanpassing ingevolge herlocatie BS Moutstraat</i>	<i>120.000</i>
TOTAAL SCHOLENGROEP BRUSSEL		3.345.000

Daarnaast zal het Gemeenschapsonderwijs ook de eventuele meerkosten boven 4.685.000 euro van de projecten op de urgentiefondslijst dragen.

Verwerving van onroerende goederen

Het Gemeenschapsonderwijs breidde in 2002 het onroerende patrimonium ook uit via het aankopen of in erfpacht nemen van een aantal onroerende goederen.

De belangrijkste zijn:

- Tienen: de gebouwen van de voormalige Provinciale hogeschool Tienen werden aangekocht (domein Sliksteenest);
- Oostende: in 1992 nam het Gemeenschapsonderwijs twee stadsscholen in Oostende over. Eén van de twee was het STIMJO aan de Generaal Jungbluthlaan, op dit moment gekend als het Ensorinstituut. Bij de overname nam het Gemeenschapsonderwijs het gebouwencomplex aan de Generaal Jungbluthlaan in huur van de stad. In 2002 kwam het aanbod van de stad om dit gebouwencomplex te verkopen en heeft het Gemeenschapsonderwijs het complex voor een aanvaardbare prijs kunnen aankopen;
- Mechelen: bij de overname van het stedelijk onderwijs van Mechelen heeft het Gemeenschapsonderwijs een erfpachtrecht van 99 jaar verworven op de schoolgebouwen.

Klachtenmanagement

Hoe behandelen wij klachten?

Het Gemeenschapsonderwijs koos voor één centraal aanspreekpunt, i.p.v. voor aanspreekpunten in de centrale administratie én in elk van de 29 scholengroepen. Die centrale klachtencoördinator registreert de klachten en verstuurt de ontvangstbevestiging, via brief of mailbericht, binnen de 10 dagen. Vervolgens stuurt de klachtencoördinator de klachten voor verdere behandeling door naar de bevoegde administratie. Of naar het bevoegde bestuursniveau, als de materie waarover de klacht wordt ingediend niet tot de bevoegdheid van het centrale niveau behoort. In dat laatste geval wordt de klacht doorgestuurd naar hetzij de scholengroep (m.n. naar de algemeen directeur), hetzij naar de school (m.n. naar de directeur). In het geval van klachten waarvoor de schooldirectie bevoegd is, wordt ook de algemeen directeur van de betrokken scholengroep op de hoogte gebracht.

Afhankelijk van de aard van de klacht, wordt ook de bevoegde administratieve dienst op het centrale niveau ingelicht over de klacht, zelfs indien de bevoegdheid over de materie bij het niveau van de school of de scholengroep ligt. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer een gedeelte van de klacht betrekking heeft op vragen rond regelgeving in het algemeen.

Zowel de scholen als de scholengroepen pasten vroeger al, nog voor het 'Klachtendecreet' van kracht werd, klachtenprocedures toe. In functie van art. 10 van het Klachtendecreet werd de behandeltermijn nu teruggebracht van 60 naar 45 dagen na ontvangst van de klacht.

De centrale klachtencoördinator wordt op de hoogte gehouden van de manier waarop de klacht wordt behandeld en bewaakt ook de onpartijdigheid van de klachtenbehandeling.

Klachtenbeeld 2002

Het aantal in 2002 ontvangen klachten blijft relatief klein. Dit is in de eerste plaats te verklaren door de talrijke beroepsmogelijkheden van het Gemeenschapsonderwijs. Bijvoorbeeld de klachtenprocedure in het kader van de Commissie Zorgvuldig Bestuur, de klachten- en beroepsprocedures in de schoolreglementen en de reglementen van orde van de raden van bestuur, de klachten- en beroepsprocedures voor het onderwijspersoneel en de beroepsmogelijkheden voor het personeel van de administratieve diensten.

De klachten die we ontvingen in het kader van het 'Klachtendecreet' vormen dan ook een restfractie.

Het is niet duidelijk of het aantal klachten van 2002 hoger ligt dan in het verleden. Voor het klachtendecreet werden klachten rechtstreeks naar de bevoegde administratieve dienst doorgestuurd en daar afgehandeld, zonder systematische registratie. Wel werden bij de behandeling van klachten uiteraard reeds 'ombudsnormen' toegepast, zoals een redelijke behandeltermijn en een doeltreffende algemene informatieverstrekking. Dat de klachtenbehandeling reeds in het verleden meer dan adequaat werd verzorgd, bewijst het feit dat slechts weinig dossiers werden ontvangen in het raam van de 'tweedelijnsbehandeling' door de Vlaamse Ombudsdienst (conform het Ombudsdecreet van 7 juli 1998 (2000: 3 + 1 eerstelijnsvraag; 2001: 1; 2002: nihil).

Niet uitsluitend klachten

In ieder geval heeft het Klachtendecreet, en meer bepaald de bekendmaking van de naam en adresgegevens van de centraal klachtencoördinator via de Ombudsdienst, de Vlaamse Infolijn en het onderwijstijdschrift Klasse, geleid tot het systematisch contacteren door de 'burgers' van de klachtencoördinator. Met name de promotiecampagne vanaf juni 2002, heeft daartoe bijgedragen.

De klachtencoördinator wordt dan ook niet enkel gecontacteerd voor klachten die beantwoorden aan de criteria en moeten worden behandeld conform het Klachtendecreet, maar ook voor vragen om inlichtingen in het algemeen. In dit laatste geval gaat het meestal om vragen naar de juiste procedure die voor de behandeling van een probleem moet worden gevolgd. De meeste vragen om inlichtingen gaan uit van ouders, m.n. ingeval van betwistingen rond tuchtmaatregelen en het toekennen van attesten.

Sedert de inwerkingtreding van de Wet Onkelinx van 11 juni 2002 inzake de bescherming tegen geweld, pesterijen en ongewenst seksueel gedrag op het werk, ontvangen we ook van het onderwijspersoneel vragen om inlichtingen over de toepassing hiervan binnen het net.

Klachten zijn kansen

De klachten waren niet alleen erg beperkt in aantal, maar ook zeer uiteenlopend van aard. Het gaat veeleer om individuele gevallen dan om trends.

Bijna de helft van de klachten bleek onontvankelijk dan wel ongegrond (7/15).

In het geval van de enige onopgeloste klacht is het bovendien nog de vraag of de klager wel effectief ooit het door hem gevraagde getuigschrift heeft verkregen.

In één geval werd de 45-dagen termijn voor de definitieve behandeling overschreden, wat te wijten was aan de zomervakantieperiode. Het ging overigens om een inhoudelijk ongegronde en van een intern personeelslid afkomstige klacht op het niveau van de school/scholengroep. Hoe dan ook werden zowel het schoolreglement als het reglement van de raad van bestuur ter zake gerespecteerd, gezien vakantieperiodes niet in aanmerking komen voor de behandeltermijn. Er wordt overwogen om het behoud van een dergelijke uitzonderingsmaatregel, gelet op de specifieke situatie in het onderwijs, aan te kaarten bij de Vlaamse Ombudsdienst.

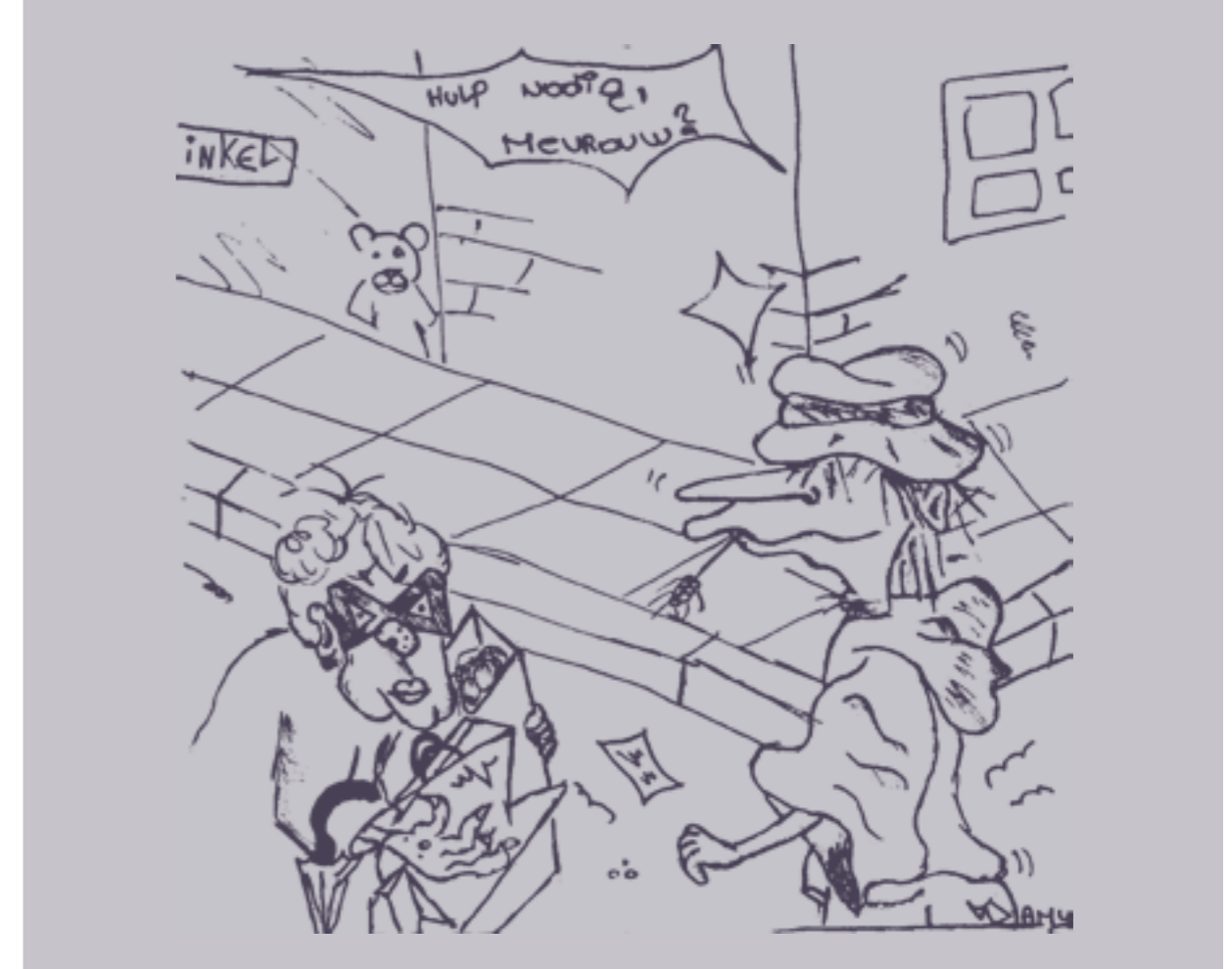
Bij eerstelijnsklachten die via de Ombudsdienst worden bezorgd sturen wij geen ontvangstbevestiging als de Ombudsdienst zelf de betrokkene al op de hoogte heeft gebracht van het doorsturen naar de klachtencoördinator. In dergelijke gevallen ontvangt de betrokkene onmiddellijk het resultaat van de klachtenbehandeling.

We kunnen stellen dat het Klachtendecreet er voor gezorgd heeft dat alle geledingen van het Gemeenschapsonderwijs zich nu nog meer bewust zijn van de noodzaak van een zorgvuldige en snelle behandeling van klachten. Ook de boodschap dat klachtenbehandeling niet zozeer als een administratieve rompslomp, maar als een middel tot kwaliteitsverbetering moet beschouwd worden, is zowel in de administratie als bij de algemeen directeurs doorgedrongen.

Bij de opmaak van het Algemeen Strategisch Plan voor het Gemeenschapsonderwijs 2003-2007, vormde het aspect 'klachtenopvang en -behandeling' een onderdeel van het actiepoint 'pro-actief beleid inzake onthaal' in het kader van participantenmanagement.

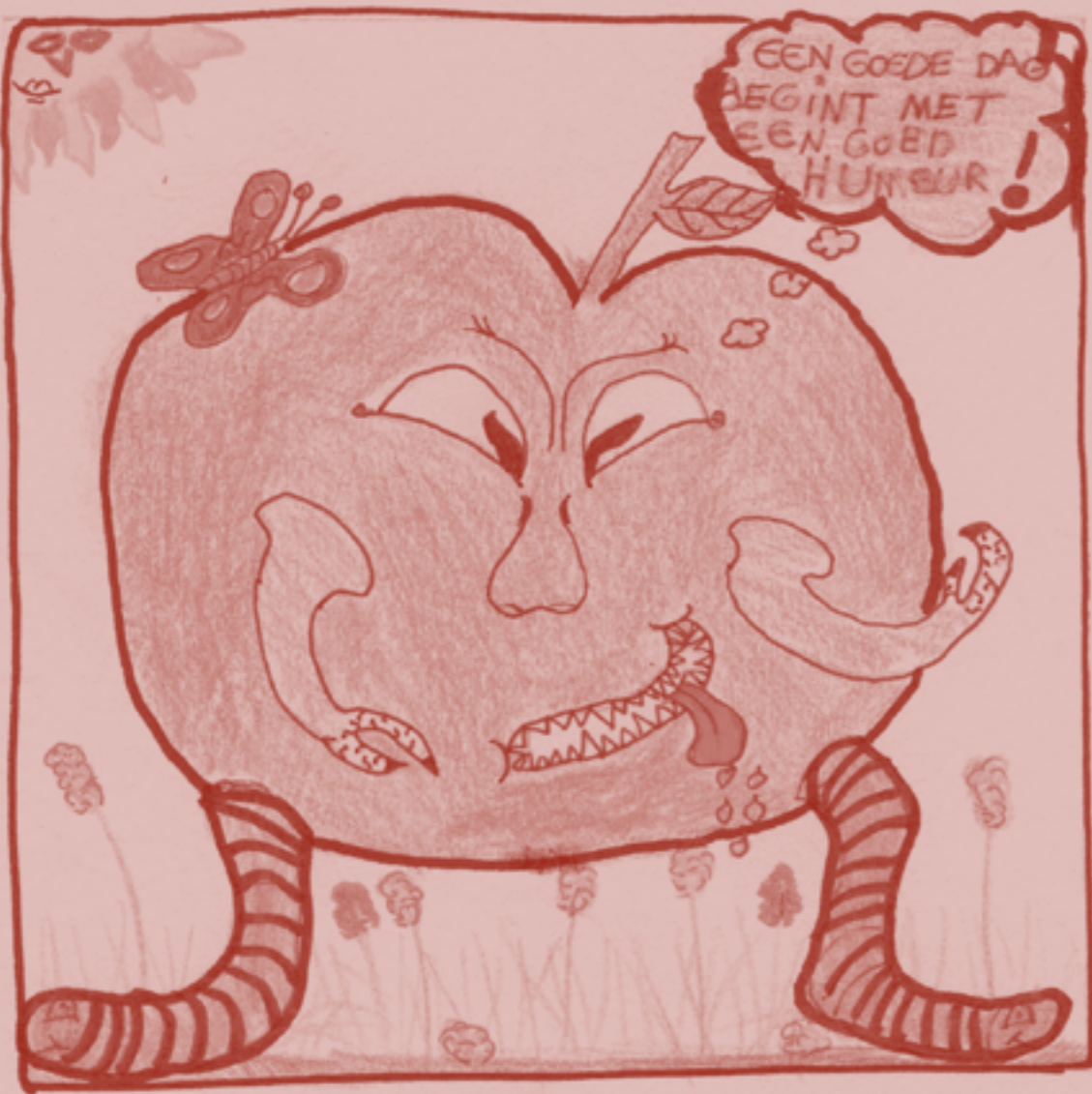
Totaalbeeld van de ontvangen klachten

KWANTITATIEVE GEGEVENS		AANTALLEN
Totaal aantal klachten	Totaal	15
Aantal klachten verdeeld volgens de (on)ontvankelijkheid	Ontvankelijk	14
	Onontvankelijk	1
Verdeling van de onontvankelijke klachten volgens de categorie (omzendbrief 3.4)	Al eerder klacht ingediend	
	Meer dan een jaar voor indiening	
	Nog niet alle beroepsprocedures aangewend	
	Jurisdictioneel beroep aanhangig	
	Kennelijk ongegrond	
	Beleid en regelgeving	
	Interne personeelsaangelegenheden	1
Aantal klachten volgens de drager	Brief	10
	Mail	2
	Telefoon	3
	Fax	
	Mondeling	
Aantal klachten volgens het kanaal waarlangs de klacht is binnengekomen	Rechtstreeks van burger	7
	Via kabinet	
	Via Vlaamse ombudsdienst	8
	Via georganiseerd middenveld	
Andere kanalen		
Statistische gegevens over de termijn in dagen tussen de ontvangstdatum van de klacht en de verzendingsdatum van de ontvangstmelding	Gemiddelde	3
	Mediaan	1
	0-10 dagen	7
	> 10 dagen	1
Statistische gegevens over de termijn in dagen tussen de ontvangstdatum en de mededelingsdatum van de beslissing	Gemiddelde	28
	Mediaan	24,5
	0-20 dagen	6
	21-45 dagen	8
	46-90 dagen	1
> 90 dagen		
Aantal klachten volgens mate van gegrondheid	Gegrond	3
	Deels gegrond	5
	Ongegrond	6
Aantal (deels) gegronde klachten volgens mate van oplossing.	Opgelost	7
	Deels opgelost	
	Onopgelost	1
Aantal (deels) gegronde klachten volgens de vereenvoudigde ombudsnormen	Niet-correcte beslissing	
	Te lange behandeltermijn	3
	Ontoereikende informatieverstrekking	
	Onvoldoende bereikbaarheid	
	Onheuse bejegening	2
Andere	3	

INHOUD VAN DE KLACHTEN			
	GEGROND	DEELS GEGROND	ONGEGROND
1. Onderwijsorganisatie			1
2. Inschrijvingen		1	1
3. Klasgebeuren		2	1
4. Financiële en materiële aangelegenheden	2	2	2
5. Afschriften getuigschriften	1		
6. Intern personeel			1

MATE WAARIN DE (DEELS) GEGRONDE KLACHT IS OPGELOST			
	OPGELOST	DEELS OPGELOST	ONOPGELOST
1. Onderwijsorganisatie			
2. Inschrijvingen	1		
3. Klasgebeuren	2	1	
4. Financiële en materiële aangelegenheden	4		
5. Afschriften getuigschriften			1
6. Intern personeel			

| Deel 3: structuur van het Gemeenschapsonderwijs |

structuur

Structuur van het Gemeenschapsonderwijs

CENTRAAL NIVEAU

het Gemeenschapsonderwijs

Bestuursorganen:

Raad van het Gemeenschapsonderwijs

Mandaat voor 4 jaar. Wordt samengesteld in januari 2003 en bestaat uit 15 stemgerechtigde leden:

- 5 leden verkozen door schoolraden (ouders en gecoöpteerden)
- 5 leden verkozen door directeurs en schoolraden (personeel)
- 3 leden aangeduid door universiteiten
- 2 leden aangeduid door autonome hogescholen

en de afgevaardigd bestuurder (raadgevende stem)

Tot 31-12-2002 is de huidige Centrale Raad nog bevoegd.

Bevoegdheden*:

- Algemeen beleid:
  - bewaking van de grondwettelijke waarborgen (onder meer vrije keuze van onderwijs)
  - algemene kwaliteitszorg
  - ondersteuning van scholen en scholengroepen
  - vaststellen van criteria voor verdeling middelen voor investeringen en grote infrastructuurwerken

Afgevaardigd bestuurder

Mandaatfunctie voor onbepaalde duur. Wordt aangesteld door de Raad in januari 2003.

Bevoegdheden*:

- Dagelijks beheer en beleid
- Leiding van de centrale administratie

REGIONAAL NIVEAU

Scholengroep geografisch samenhangend. Verkreeg zijn bevoegdheden op 1 januari 2000.

Bestuursorganen:

Algemene vergadering

Werd de eerste keer samengesteld in januari 2000 en bestaat voorlopig uit:

- Voorzitter (= voorzitter raad van bestuur)
- 2 leden per lokale raad (na 31-03-2002: per schoolraad)

Bevoegdheden*:

- Bekrachtiging begroting en jaarrekening

Raad van bestuur

Mandaat van 4 jaar. Werd de eerste keer samengesteld in januari 2000 en bestaat tot 31-03-2002 uit de voorzitters van de vroegere lokale raden. Daarna is de samenstelling:

- 6 leden verkozen door de schoolraad
- 3 leden gecoöpteerd op voorstel van het college van directeurs en de algemeen directeur (raadgevende stem)

Bevoegdheden*:

- Algemeen beleid
- Pedagogisch beleid
- Personeelsbeleid
- Materieel en financieel beleid

College van directeurs (alle directeurs van de scholengroep)

Trad in werking op 1 april 1999. De directeur CLB nam zijn mandaat op per 1 september 2000.

Bevoegdheden*:

- Voorbereiding vergaderingen raad van bestuur
- Uitvoering beslissingen raad van bestuur

Algemeen directeur (schooldirecteur aangewezen door raad van bestuur)

Werd aangesteld in januari 2000.

Bevoegdheden*:

- Dagelijks bestuur van de scholengroep

LOKAAL NIVEAU

School

Bestuursorganen:

Directeur

Nam zijn nieuwe bevoegdheden op per 1 januari 2000.

Bevoegdheden*:

- Pedagogische organisatie van de school

Schoolraad

Mandaat van 4 jaar (behalve OSP en DKO: 2 jaar). Wordt samengesteld op 1 april 2001 en bestaat uit 8 stemgerechtigde leden:

- 3 ouders (verkozen)
- 3 personeelsleden (verkozen)
- 2 gecoöpteerde leden uit de sociale, economische, culturele milieus en de directeur (raadgevende stem)

Bevoegdheden*:

- Advies en overleg

* Voor de volledige opsomming van de bevoegdheden verwijzen we naar het bijzonder decreet van 14 juli 1998 betreffende het gemeenschapsonderwijs (BDGO)

Centrale Raad en Vast Bureau

Centrale Raad*

De Centrale Raad is het centrale bestuursorgaan van het Gemeenschapsonderwijs. De huidige Centrale Raad werd geïnstalleerd op 1 januari 1998. Het mandaat van zijn leden wordt beëindigd op 31 december 2002.

Samenstelling

De Centrale Raad bestaat uit twaalf leden.

- Zes worden voorgedragen door het Vlaams Parlement en door de regering benoemd.
In de praktijk benoemde de Vlaamse regering op 15 juli 1997 slechts vijf leden, omdat een politieke fractie in het Vlaams Parlement geen kandidaat wenste voor te dragen.
- Zes leden worden rechtsreeks verkozen.

Bevoegdheden

De Centrale Raad werd ingesteld krachtens artikel 5 §1, 1° van het bijzonder decreet van 19 december 1988 betreffende de Autonome Raad voor het Gemeenschapsonderwijs (BDARGO). Hij blijft tot 31 december 2002 de in dat decreet toegewezen bevoegdheden uitoefenen, conform art. 75 §2 van het bijzonder decreet van 14 juli 1998 betreffende het gemeenschapsonderwijs (BDGO). Uitzondering hierop zijn de bevoegdheden die vanaf de inwerkingtreding van het BDGO worden uitgeoefend door de bestuursorganen van de scholengroepen.
Daarenboven oefende de Centrale Raad tot 31 augustus 2000 de bevoegdheden uit met betrekking tot de in het BDARGO verleende bevoegdheden ten aanzien van de Centra voor Leerlingenbegeleiding. Tot 31 december 2002 fungeert de Centrale Raad volgens de bepalingen van het BDARGO.

- Voltijdse leden:**
- Peter Steenhaut, voorzitter
  - Johan Van den Brande, ondervoorzitter
  - André Macharis, ondervoorzitter

- Niet-voltijdse leden:**
• Roger Billiau	• Freddy François
• Roger Coenen	• Marie-Thérèse Boyen
• Hilde De Smet	• Marc Mathot
• Jean Eyckmans	• Rudy Rydant

Van ambtswege met raadgevende stem:

- Jef Wellens, waarnemend administrateur-generaal
- ir. André Huisseune, waarnemend adjunct-administrateur-generaal
- Luc Coosemans, commissaris van de Vlaamse regering

- Secretaris:**
- Gerrit Pearce, adjunct van de directeur

Vast Bureau*

Het Vast Bureau is het orgaan dat het dagelijks bestuur van de Centrale Raad vormt krachtens art. 37 BDARGO. Het bereidt de vergaderingen van de raad voor en zorgt voor de uitvoering van de genomen beslissingen.

- voorzitter:**
- Peter Steenhaut

- ondervoorzitters:**
- Johan Van den Brande
  - André Macharis

van ambtswege met raadgevende stem:

- Jef Wellens, waarnemend administrateur-generaal
- ir. André Huisseune, waarnemend adjunct-administrateur-generaal
- Luc Coosemans, commissaris van de Vlaamse regering

- secretaris:**
- Gerrit Pearce, adjunct van de directeur

* referentiedatum 1 december 2002

Administratieve diensten

Directieraad*

De directieraad is het orgaan, samengesteld uit de leidend ambtenaar, de adjunct-leidend ambtenaar en de afdelingshoofden van de instelling, conform art. II.1 van het rechtspositiebesluit van het personeel van sommige Vlaamse openbare instellingen van 30 juni 2000 (stambesluit VOI). De directieraad bereidt binnen de administratieve diensten het beleid voor en voert het uit.

Voorzitter: • Jef Wellens, waarnemend administrateur-generaal

Leden:

- ir. André Huisseune, waarnemend adjunct-administrateur-generaal en afdelingshoofd afdeling Infrastructuur
- Jan D'Hauwe, afdelingshoofd afdeling Onderwijsorganisatie en afdeling Informatieverwerking
- Lieve Van Tichelen-Roels, afdelingshoofd afdeling Logistiek
- Marc Smets, afdelingshoofd afdeling Personeel gemeenschapsonderwijs en afdeling Juridische Dienstverlening
- Dirk Ferlin, afdelingshoofd a.i. afdeling Financiën
- Godelieve Cooman, afdelingshoofd, leiding stafcel Communicatie & Documentatie en dienst Algemeen Secretariaat

Secretaris: • Gerrit Pearce, adjunct van de directeur

* referentiedatum 1 december 2002

Organigram*

Afdeling Onderwijsorganisatie

---

afdelingshoofd: Jan D'Hauwe, bestuursdirecteur

Afdeling Personeel gemeenschapsonderwijs

---

afdelingshoofd: Marc Smets, directeur

Afdeling Financiën

---

afdelingshoofd a.i.: Dirk Ferlin, waarnemend directeur

Afdeling Infrastructuur

---

afdelingshoofd: ir. André Huisseune, waarnemend adjunct-administrateur-generaal

Afdeling Informatieverwerking

---

leiding: Jan D'Hauwe, bestuursdirecteur

Afdeling Juridische Dienstverlening

---

leiding: Marc Smets, directeur

Afdeling Logistiek

---

afdelingshoofd: Lieve Van Tichelen-Roels, bestuursdirecteur

Stafcel Communicatie & Documentatie en dienst Algemeen Secretariaat

---

leiding: Godelieve Cooman, afdelingshoofd

Meer informatie - onder meer over de huidige structuur, de samenstelling en de bevoegdheden van de bestuursorganen - vindt u op de website van het Gemeenschapsonderwijs:

<http://www.rago.be> > bestuurlijke organisatie.

* referentiedatum 1 december 2002

Andere diensten

Pedagogische begeleidingsdienst

- Leiding:**
- Lut Stroobants, waarnemend adviseur-coördinator
- Deze dienst:**
- biedt externe ondersteuning aan de onderwijsinstellingen volgens het Pedagogisch Project van het Gemeenschapsonderwijs;
  - ontwikkelt initiatieven om de onderwijskwaliteit van de instellingen te bevorderen;
  - stimuleert de initiatieven die de beroepsbekwaamheid van de personeelsleden van de instellingen versterken.

www.rago.be/pbd

Centrum voor Nascholing

- Leiding:**
- Fernand Van den Neste, coördinator
- Deze dienst:**
- organiseert opleidingen voor directies, leerkrachten en andere personeelsleden van het gemeenschapsonderwijs;
  - geeft een overzicht van het nascholingsaanbod van externe organisaties;
  - begeleidt scholen bij het opstellen van een nascholingsplan als beleidsinstrument.

www.rago.be/nascholing

Permanente Ondersteuningscel (Vormingscentrum CLB)

- Leiding:**
- Carlos Bekaert, coördinator
- Deze dienst:**
- biedt alle CLB-medewerkers de modaliteiten om zelfstandig een permanente professionele vervolmaking te realiseren met het oog op een kwalitatieve hulpverlening aan hun klanten;
  - wil die hulpbronnen aanbieden die het de CLB-medewerkers mogelijk maken om – als mens en als professioneel – te groeien, zich te ontwikkelen, te veranderen, kortom te leren.

www.rago.be/poc

De scholengroepen

Scholengroep 1:	113803	Antwerpen
	Benaming:	Ant1gon
	Algemeen directeur:	Coppens Thomas
	Straat:	Fr. Craeybeckxlaan 24
	Plaats:	2100 Deurne
	Telefoon:	03 325 85 39
	Fax:	03 326 46 24
	E-mail:	sgr1@rago.be
Scholengroep 2:	113811	Kapellen - Kalmthout
	Benaming:	FORUM
	Algemeen directeur:	Janssens Carlo
	Straat:	Sint-Catharinastraat 10
	Plaats:	2940 Stabroek
	Telefoon:	03 568 34 80
	Fax:	03 568 34 89
	E-mail:	algemeensecretariaat.sgr2@rago.be
Scholengroep 3:	113829	Brasschaat - Malle - Schoten
	Benaming:	AGORA
	Algemeen directeur:	Claes Eugène
	Straat:	Emiel Blangenoisstraat 2
	Plaats:	2900 Schoten
	Telefoon:	03 658 52 31
	Fax:	03 653 31 08
	E-mail:	ka.schoten@sgr3.be
Scholengroep 4:	113837	Mortsel - Edegem - Lier
	Benaming:	KLA4
	Algemeen directeur:	Lemmens Marc
	Straat:	Mortselsesteenweg 54
	Plaats:	2540 Hove
	Telefoon:	03 454 67 70
	Fax:	03 454 69 28
	E-mail:	administratie.sgr4@pi.be
Scholengroep 5:	113845	Mechelen - Keerbergen - Heist-op-den-Berg
	Algemeen directeur:	Chaffart Robrecht
	Straat:	Vlieghavenlaan 1
	Plaats:	3140 Keerbergen
	Telefoon:	015 50 41 50
	Fax:	015 52 50 42
	E-mail:	sgr5@rago.be
Scholengroep 6:	113852	Boom - Niel - Willebroek
	Algemeen directeur:	Van Gasse Luc
	Straat:	Lindestraat 119
	Plaats:	2880 Bornem
	Telefoon:	03 889 08 00
	Fax:	03 897 98 24
	E-mail:	administratie.sgr6@skynet.be

Scholengroep 7:	113861	Kempen
Algemeen directeur:	Michielsen Jan	
Straat:	Grote Markt 52	
Plaats:	2300 Turnhout	
Telefoon:	014 47 10 60	
Fax:	014 47 10 65	
E-mail:	scholengroepkempen@sgrkempen.be	
Scholengroep 8:	113878	Brussel
Algemeen directeur:	Goris Jacques	
Straat:	Oudstrijderslaan 200	
Plaats:	1140 Evere	
Telefoon:	02 702 30 61	
Fax:	02 702 30 60	
E-mail:	sgr8@rago.be	
Scholengroep 9:	113886	Asse - Wemmel - Halle
Benaming:	Ringscholen	
Algemeen directeur:	De Tant Roger	
Straat:	Kluisstraat 1	
Plaats:	1500 Halle	
Telefoon:	02 363 15 42	
Fax:	02 356 83 63	
E-mail:	sgr9@rago.be	
Scholengroep 10:	113894	Vilvoorde - Zaventem
Algemeen directeur:	Steuts Robert	
Straat:	Waversesteeweg 41	
Plaats:	3090 Overijse	
Telefoon:	02 769 73 73	
Fax:	02 769 73 79	
E-mail:	centrale.administratie@sgr10.be	
Scholengroep 11:	113902	Leuven - Tienen - Landen
Algemeen directeur:	Lavigne Urbain	
Straat:	Redingenstraat 88	
Plaats:	3000 Leuven	
Telefoon:	016 31 45 70/71	
Fax:	016 31 45 80	
E-mail:	sgr11@rago.be	
Scholengroep 12:	113911	Aarschot - Diest - Tessenderlo
Benaming:	ADITE	
Algemeen directeur:	Beckx Guy	
Straat:	Boudewijnvest 1A	
Plaats:	3290 Diest	
Telefoon:	013 35 04 94	
Fax:	013 35 04 99	
E-mail:	jeanine.meeus@sgr12adite.be	

Scholengroep 13:	113928	Lanaken - Tongeren - Sint-Truiden
Benaming:	Zuid-Limburg	
Algemeen directeur:	Vanderstukken Paul	
Straat:	Koning Albertlaan 58	
Plaats:	3620 Lanaken	
Telefoon:	089 73 06 88/81	
Fax:	089 71 87 41	
E-mail:	sgr13@rago.be	
Scholengroep 14:	113936	Maasland
Algemeen directeur:	Cleuren Guy	
Straat:	Halmstraat 12	
Plaats:	3600 Genk	
Telefoon:	089 84 99 00/01	
Fax:	089 84 99 15	
E-mail:	sgr14@rago.be	
Scholengroep 15:	113944	Limburg Noord
Algemeen directeur:	Raymaekers Louis	
Straat:	Sint-Margrietstraat 13	
Plaats:	3582 Beringen	
Telefoon:	011 42 77 95	
Fax:	011 42 88 16	
E-mail:	sgr15@skynet.be	
Scholengroep 16:	113951	Hasselt
Benaming:	Midden-Limburg	
Algemeen directeur:	Vanhove Willy	
Straat:	A. Hertzstraat 2	
Plaats:	3500 Hasselt	
Telefoon:	011 85 87 40	
Fax:	011 85 87 50	
E-mail:	willy.vanhove@skynet.be	
Scholengroep 17:	113969	Waesland
Algemeen directeur:	De Saegher Eric	
Straat:	Kerkstraat 153A	
Plaats:	9190 Stekene	
Telefoon:	03-790 18 80	
Fax:	03-789 08 68	
E-mail:	sgr17@rago.be	
Scholengroep 18:	113977	Dendermonde - Lokeren - Wetteren
Benaming:	Schelde-Dender-Durme	
Algemeen directeur:	Weyns Hans	
Straat:	Zuidlaan 3	
Plaats:	9200 Dendermonde	
Telefoon:	052-25 17 72	
Fax:	052-25 17 89	
E-mail:	sgr18@rago.be	

Scholengroep 19:	113985	Aalst - Denderleeuw - Ninove
	Benaming:	Dender
	Algemeen directeur:	Verbrugge Firmin
	Straat:	Welvaartstraat 70 Bus 4
	Plaats:	9300 Aalst
	Telefoon:	053 76 91 40
	Fax:	053 76 91 41
	E-mail:	sgr19@rago.be
Scholengroep 20:	113993	Geraardsbergen - Zottegem
	Algemeen directeur:	Willekens Harry
	Straat:	Sasweg Z/N
	Plaats:	9500 Geraardsbergen
	Telefoon:	054 41 31 69
	Fax:	054 42 25 95
	E-mail:	sgr20@rago.be
Scholengroep 21:	114009	Avelgem - Oudenaarde - Ronse
	Benaming:	Vlaamse Ardennen
	Algemeen directeur:	Onderbeke Guy
	Straat:	Dr. De Wolfplein 9
	Plaats:	9700 Oudenaarde
	Telefoon:	055 33 45 50
	Fax:	055 30 96 12
	E-mail:	sgr21@rago.be
Scholengroep 22:	114017	Gent
	Benaming:	Panta Rhei
	Algemeen directeur:	Bruyneel Pierre
	Straat:	Voskenslaan 60
	Plaats:	9000 Gent
	Telefoon:	09 243 70 98
	Fax:	09 245 31 72
	E-mail:	sgr22@rago.be
Scholengroep 23:	114025	Meetjesland
	Algemeen directeur:	Desmidt Mark
	Straat:	Beukenstraat 1
	Plaats:	9900 Eeklo
	Telefoon:	09 378 60 01
	Fax:	09 378 46 53
	E-mail:	sgr23@rago.be
Scholengroep 24:	114033	Deinze - Tielt - Waregem
	Algemeen directeur:	De Coninck Daniël
	Straat:	Polderdreef 42
	Plaats:	9840 De Pinte
	Telefoon:	09-280 73 10
	Fax:	09-280 73 19
	E-mail:	sgr24@rago.be

Scholengroep 25:	114041	Brugge
	Benaming:	Brugge-Oostkust
	Algemeen directeur:	Vanhaverbeke Philip
	Straat:	Rijselstraat 3B
	Plaats:	8200 Sint-Michiels
	Telefoon:	050 63 17 61
	Fax:	050 63 17 68
	E-mail:	sgr25@rago.be
Scholengroep 26:	114082	Kortrijk
	Benaming:	Mandel en Leie
	Algemeen directeur:	Dewulf Willy
	Straat:	Hugo Verrieststraat 68
	Plaats:	8800 Roeselare
	Telefoon:	051 26 75 50
	Fax:	051 26 75 67
	E-mail:	sgr26@rago.be
Scholengroep 27:	114058	Oostende
	Algemeen directeur:	Clauwaert Arlette
	Straat:	L. Spilliaertstraat 29
	Plaats:	8400 Oostende
	Telefoon:	059 51 05 24
	Fax:	059 80 79 93
	E-mail:	sgr27@rago.be
Scholengroep 28:	114066	Westhoek
	Algemeen directeur:	Maurau Ronald
	Straat:	Kaaskerkestraat 22 Bus 2
	Plaats:	8600 Diksmuide
	Telefoon:	051-50 50 50
	Fax:	051-50 51 52
	E-mail:	sgr28@rago.be

referentiedatum 15 juli 2003

Colofon

Het Gemeenschapsonderwijs

Straat: Emile Jacqmainlaan 20
Plaats: 1000 Brussel
Telefoon: 02-790 92 00
Fax: 02-790 92 01
E-mail: info@rago.be
Internet: www.rago.be

Verantwoordelijke uitgever: Jef Wellens, waarnemend afgevaardigd bestuurder
Emile Jacqmainlaan 20, 1000 Brussel
Concept, redactie en realisatie: CIBE centrum voor overheidscommunicatie vzw
www.cibe-cvo.be
Illustraties: GeoArt